קובץ מפרשים לריש מסכת בבא קמא

(פרק ארבע אבות עד דף יא.)

ראב"ד

ר"י מלוניל

תוספות רי"ד

תוספות תלמידי ר"ת ור"א

תוספות רבינו פרץ

רשב"א

מאירי

תלמיד הרשב"א והרא"ש

שיטה מקובצת

תורת חיים

קקיון דיונה

כוס הישועות

פני יהושע

ההפלאה

רבי עקיבא איגר

חידושי רבי עקיבא איגר מכת"י

חתם סופר

נחלת דוד

חידושי רבי מאיר שמחה

מפתח דפים

חידושי הראב"ד 1

ר"י מלוניל 9

תוספות רי"ד 21

תוספות תלמידי ר"ת ור"א 25

תוספות רבנו פרץ 81

רשב"א 117

מאירי 137

חידושי תלמיד הרשב"א והרא"ש 171

שיטה מקובצת 199

תורת חיים 251

קיקיון דיונה 262

כוס הישועות 271

פני יהושע 275

חידושי ההפלאה 299

חידושי רבי עקיבא איגר 311

חידושי רבי עקיבא איגר מכת"י 318

חידושי חתם סופר 327

נחלת דוד 337

חידושי רבי מאיר שמחה 371

חדושי הראב"ד

פרק ארבעה אבות

ב ע"א

ארבעה אבות נזיקין הן השור והבור והמבעה וההבער וכו'. אני תמה על מה תפשו זה הסדר למאן דאמר מבעה זה אדם והלא נזקי אדם קודמין במקרא: כי יריבון אנשים והכה איש את רעהו (שמות כ"א:י"ח), כי ינצו אנשים (שמות כ"א:כ"ב). ולמאן דאמר מבעה זה השן ותנא שור לרגלו מה ראו להקרב הרגל לבור. ועוד משהתחיל בשור למה הפסיק בין רגלו לשנו והלא שניהם בפסוק אחד ושלח ובער. ואין לי בזה טעם ברור רק שאני חושב כי בעבור שיש בשור שלשה אבות אף על פי שלא שנה שור כי אם לרגליו אעפ"כ בשביל מעלתו הקדימו אף לאדם ולבור ואחר שהקדימו שם הבור אחר השור אף על פי שהפסיק בין שן לרגל בעבור סדר המקראות. וכבר רמז בנזקי שור תחלה שכבר נכתב נזק השור קודם לבור: כי יגח שור את איש או את אשה ומת (שמות כ"א:כ"ח), ובסוף הפרשה או בן או בת יגח (שמות כ"א:ל"א), נגיחה לתם נגיחה למועד, נגיחה למיתה נגיחה לנזקין. ולמאן דאמר מבעה זה אדם, שם האדם שלישי בעבור שמצא כי יגנב איש שור או שה (שמות כ"א:ל"ז) דדמו לאדם דאזיק שור. וכתב אם זרחה השמש עליו דמים לו (שמות כ"ב:ב') כלומר אם יהרגהו בעל הבית או יזיקהו חייב עליו, דהוי אדם דאזיק אדם. והיה טוב בעיניו שיאחר האדם על זה הטעם, וישימהו אחר הבור, ולא שיקדימהו לבור בעבור פרשת וכי יריבון אנשים (שמות כ"א:י"ח), לפי שסמכו ענין לו כמו שאמרנו: או בן יגח או בת יגח וכו' (שמות כ"א:ל"א), כי יפתח איש בור וכו' (שמות כ"א:ל"ג), ולא רצה להפסיק בין הדבקים אף על פי שהקדים את המאוחר. זה אני חושב על סדר המשנה, ואם יש טוב מזה גם את הטוב נקבל.

הא דקתני במתני': **לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש וכו'**, והא דקתני נמי: **לא זה וזה שדרכן ליזק ולהזיק כהרי הבור וכו'**. קשיא לן דבלאו הכי נמי לא סגיא דלא לכתבינהו, דאי ילפינן אש משור הוה פטרנא ליה ברשות הרבים ומחייבנא ליה בטמון, ובור נמי אי יליפנא ליה מהנך לא פטרנא ליה מאדם וכלים. אלא שאין לנו לדקדק על התנא הזה שהרי לא בא אלא לפתוח לנו פתח לדברים, ואין במה שהתחיל לא סיים.

ב ע"ב

ה"ג: הא דאמרי' השרץ ושכבת זרע וטמא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאלו אב מטמא אדם ובגדים ותולדה לא מטמא אדם ובגדים. קשיא לן והלא שנינו (משנה אהלות א':א'): שנים טמאים במת אחד טמא טומאת שבעה ואחד טומאת ערב שלשה טמאים במת שנים טומאת שבעה, והוא אדם באדם, וכלה מתני' כדאיתא בראש כלים (משנה אהלות א':א'). ותריצנא לה: ההיא בחיבורין, כדמייתי לה מקראי בספרי (ספרי במדבר י"ט:ט"ז) לכלים במת, ואדם בכלים וכלים באדם, דהינו חרב במת ואדם ובגדיו נוגעים בו, דכיון דחיבורין נינהו, אבות הם ומטמאין רביעי אדם או בגדים טומאת ערב, אפילו שלא בחבורין, אבל הכא שלא בחבורין. והא דכתיב והנפש הנוגעת תטמא עד הערב (במדבר י"ט:כ"ב). ההוא לאדם באדם ואפילו בחבורין כמתניתין דכלים (משנה אהלות א':א'). מיהו גזרה דרבנן היא לאדם באדם לטומאת שבעה בחבורין, כדאיתא בנזיר (בבלי נזיר מ"ב:), אבל שלא בחבורין לא גזרו לאדם באדם טומאת שבעה. והינו דאמר רבא במסכת עבודה זרה (בבלי ע"ז ל"ז:): לא ניתלי בוקי סריקי ברב נחמן, קאמר לדחויי להוא סוגיא כולה, דליתה כלל.

פתח הכתוב בנגיפה וסיים בנגיחה וכו'. פירוש: כי יגף שור איש את שור רעהו וכו' (שמות כ"א:ל"ה) ובסוף כתב או נודע כי שור נגח הוא וכו' (שמות כ"א:ל"ו).

לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה. כלומר שהיא בקרן ולא בהכאת הראש. ולמה קרא אותה נגיפה

חידושי הראב"ד, מהדורת על-התורה, (https://alhatorah.org) ברשותם האדיבה (כל הזכויות שמורות להם)

[ארבעה] אבות נזיקין השור והבור והמבעה והחבער. כסדר [2] שהם כתובים בתורה סדרם במשנה זו, דפרשה ראשונה נאמרה בשור שהמית אדם[3], ושנייה בבור[4], ושלישית בשור דאזיק שור[5], ורביעית בשן[6], וחמישית באש[7]. ואע"ג דבתורה הוצרך לחלק שור לשתי פרשיות, ולהפסיקן בביר, לפי שבא ללמדנו שאעפ"י ששור שהמית את האדם משלמין בעלים כפר, אבל בבור שנפל בו אדם ומת לא משלמין בעלים של בור כפר, דכתיב[8] ונפל שמה שור וגו', ואמרינן[9] שור ולא אדם, אבל במשנה זו נכללו שור דאזיק אדם ושור דאזיק שור בכלל שור, דלא אירי מתני' אלא לענין נזיקין ולא לענין כפר, והיינו[10] שהמית את האדם, ובבור נמי אי איתוק אדם בו מיחייב בעל הבור בנזקיו, שלא פטר הכתוב בור אלא לענין מיתה דהיינו כפר, והכי אמרינן לקמן בפר' המניח[11].

[והמבעה]. איתגליין [12] מטמורותי, כמו כן השן בעוד שהם נצפנים אינם מזיקים, אלא בעת שמגלה אותם[13].

והמבעה[14]. משום הכי לא נקט לשון הפסוק שאומר ובערו[15] למ"ד מבעה זה השן[16], וקאמר מבעה, לאשמעי' דאפי' היכא דלא מיכליא קרנא מיחייב[17].

כחרי[18] **אש שאין בו רוח חיים**. ואי לא כתבי' רחמנא בהדיא הוה אמינא דניפטר[19], כלומר דכיון שאין בו רוח חיים אין בו כח להזיק אלא א"כ דבר אחר מעורב בו, דהיינו הרוח המוליכה אותו, דין הוא שלא לקנוס אותו, אבל ברגל וקרן[20] יש בהן רוח חיים, וכל עת שרוצין להזיק יכולין להזיק, ומ"ה דין הוא שנקנוס אותם. וצ"ע אמאי לא הקשה ליליף קרן ורגל מאש, דהשתא ומה אש שאין בו רוח חיים אלא בכח אחר שמעורב, מזיק מיחייב, קרן ורגל שיש בהן רוח חיים לא כל שכן[21], ולא מצינו למפרך מה לאש שכן מועדת לאכול בין דבר הראוי לה דהיינו עצים, ובין דבר שאינו ראוי לה, דהיינו כלים[22], מה שאין כאן בקרן ורגל[23] מיחייב על הכלים, נהי דשן ליכא למילף מאש משום האי חומרא דשן פטר בה את הכלים, כדתנן באידך פרקין[24], אכלה פירות חייבת אכלה כסות או כלים משלמת חצי נזק[25], אבל קרן ורגל איכא למילף[26].

[שדרכן לחזיק ושמירתן עליך]. לא[27] גרסי' וממונך[28], ואיננו במשניות מדוייקות הבאות מספרד[29], ולא בהלכות הריא"ף ז"ל[30]. ויש גורסי' ממונך[31], וקשה עלייהו למ"ד אשו משום חציו[32], ומחייב באש אע"פ שאינו אשו[33], היכי קרי ליה ממונו, ותו דכל הני דמייתי' בגמ'[34] בהצד השוה ואתייאן או מבור ואש או מבור ושור, אוקימנא דאפקרינהו, אלמ'[א] לאו ממונו.

תוספות רי"ד

בבא קמא - פרק ארבעה אבות

ב ע"א

(א) אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע וטמא מת ומצורע בימי סיפורו ומי חטאת שאין בהן כדי הזייה. הרי אלו מטמאין אדם וכלי במגע וכלי חרס באויר ואינן מטמאין במשא. פירוש אף על גב דטמא מת לא דמי להנהו דכולהו מטמאין טומאת ערב ואינן עושין אלא ולד ראשון לטמא אוכלין ומשקין ואלו טמא מת מטמא טומאת שבעה ועושה אב הטומאה לטמא אדם וכלים כדתנן בריש אהלות שנים טמאים כמת. שלשה טמאים כמת. ארבעה טמאים כמת כולי. ולא ימצא טמא מת שיטמא טומאת ערב ולא יעשה אלא ולד ראשון אלא אדם שנגע במת ואדם באדם דראשון טמא טומאת שבעה והשני טמא טומאת ערב מ"מ כל טמאי מתים השוו בדבר זה שהן מטמאין אדם וכלים במגע אבל לא במשא. ששום טמא אינו מטמא במשא אלא במגע ואינו מטמא במשא אלא מת וכל טומאת הפורשות ממנו כגון עצם כשעורה וכיוצא בו. אבל שום טמא מת לא יטמא במשא. ואף על גב דאמרי חרב הרי הוא כחלל דוקא לטמא טומאת שבעה כחלל ולא שיטמא במשא כחלל:

ד ע"א

(ב) והמבעה כשהזיק חב המזיק לאתויי רגל. פי' לא על הראשון קאמר דראשון איצטריך לגופיה הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם נזק במיטב הארץ. אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ. ואתי לרבויי במה הצד כל הני דאמרינן בגמרא אלא על השני קאמר דתני גבי כל שחבתי בשמירתו כו' דההיא ודאי היא יתירא ואתי לרבויי בין לרב בין לשמואל. כדאמרינן לקמן בפירקין:

(ג) שם פיסקא כשהזיק חב המזיק לאתוי קרן פי' ורב דאמר תנא שור וכל מילי כשהזיק חב המזיק לאתוי מה דבעינן למימר לקמן:

ד ע"ב

(ד) והמנסך כתב המורה ליכא. למימר שעירבו ביין נסך דלא קא חסרי' ולא מידי דהא מזבין ליה כוליה בר מדמי יין נסך. ואינו נראה לי דמדמע נמי מזבן לכהנים. אלא פסידא הוא דכהנים מזלזלי וזבני ה"נ עכו"ם מזלזלי וזבני ובפ' הניזקין פליגי ביה רב ושמואל. דרב אמר מנסך ממש ושמואל אמר מערב והתם מפרש טעמייהו:

ה ע"א

(ה) סבר לה כר"ע דאמר עדים זוממין אינן משלמין ע"פ עצמן. פירוש המורה כגון אם הוזמו בב"ד. ולא הספיק בע"ד להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם שהוזמו בב"ד של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא. דמודה בקנס פטור. וקשיא לי טובא בהאי פירושא שלאחר שהעידוהו עדים בב"ד יפטר בהודאתו. ראה עדים ממשמשין ובאין וקדם והודה דפטור. אבל לאחר שבאו עדים והעידו לא דא"כ ליתני העידוהו עדים ולא הספיקו לגמור דינו והלך בב"ד אחר והודה פטור וכ"ש ראה עדים ממשמשין ובאים. אלא ודאי ממשמשין דוקא. שעדיין לא העידו. אבל לאחר שהעידו לא וראיתי למפרש אחר שפירש בריש מכות כך. אם אחר גמר דין זה שהעידו עליו חזרו והזימו עצמן ואמרו עדות שקר העדנו אין משלמין ע"פ עצמן ואף על גב דבאו אח"כ עדים והזימום. וזה נ"ל פתרון יפה דכיון שקדמו הן והודו אף על פי שבאו עדים לאחר מיכן פטורים. דמודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. ואף על גב בריש מכות אמרינן בגמרא כדפירש המורה ל"ד האי להאי דהכי אמרינן התם אמר רב יהודא אמר רב עד זומם משלם לפי חלקו מאי משלם לפי חלקו. אי לימא דהאי משלם פלגא והאי משלם פלגא תנינא משלשין בממון. אלא דאיתזם חד מינייהו דמשלם פלגא דידיה והתניא אין משלמין ממון עד שיזומו שניהן. אמר רבא באומר עדות שקר העדתי. כל כמיניה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. אלא באומר העדנו והוזמנו בב"ד של פלוני וחייבונו ממון סד"א כיון דלחבריה לא מצי מחייב

תוספות ארוכות
לתלמיד רבינו תם
ורבינו אליעזר

ארבעה אבות נזיקין הן וכו׳. לפי פירוש הקונטרס[1]) דמפרש דנקט להו התנא כסדר הכתובים בפרשה יש לדחוק ולפרש[2]) דכיון דכתיב שום שור בקרא [נקטיה] קודם. דהא תחילת שור דאלה המשפטים לא מיירי אלא בהורג את האדם[3]) ושור דמתניתין מיירי במזיק את הממון, ואפילו הכי נקטה (לפנים) פירוש [לפניהם]. וכן מבעה למ״ד זה אדם, דכיון דאיכא אדם בקרא דאקדמיה להבער, אע״ג דאדם דקרא מיירי בגונב את הבהמה דכתיב[4]) כי יגנוב איש שור או שה וגו׳, דכיון דשום אדם מקדים להבער נקטיה תנא מעיקרא, דבתר הכי כתיב כי תצא אש וגו׳[5]) הילכך קתני מבעה קודם הבער. דאדם המזיק כתיב באמור אל הכהנים דכתיב[6]) ומכה בהמה ישלמנה. **מפי רבי**[7])**: ורבינו תם נשמתו עדן פירש** דרגילות התנא הוא למינקט שלא כדרך הפסוק. וכן מוכח בשבועות[8]) גבי שבועה שאוכל ושלא אוכל, ובקרא קאמר איפכא, דכתיב[9]) אשר יבטא בשפתים להרע זהו שבועה שלא אוכל קודם. ואחר כך או להטיב וזהו שבועה שאוכל. וכאלה רבות תמצאן: **ורבינו שמואל**[10]) **זצ״ל** פירש דמשום הכי נקט התנא כזה הסדר, בשביל שהיה לו ללמוד בסיפא לא הרי השור כהרי המבעה וקתני שור ברישא. והתם אי אפשר לשנויי בענין אחר. וכן מבעה קודם להבער אפילו למ״ד מבעה זה אדם דכתיב באמור אל הכהנים. וא״ת אם כן אמאי לא קתני בור [לפני] כולהו, דהכי סדרם בסיפא. וי״ל שתי תיבות דומות זו לזו הן, כגון שור בור הברה אחת

הגהות המוציא לאור

1) רש״י ד״ה השור. 2) כונת רבינו לתרץ מה שהקשה בתוד״ה השור, דלמ״ד תני שור לרגלו לא הוי כסדר הפרשה, דרגל נפקא לן מושלח את בעירו דכתיב בתר שור. 3) שמות כא, כח. 4) שמות כא, לו. 5) שמות כב, ה. 6) ויקרא כד, כא. 7) וכ״כ בתוד״ה השור בשם ר״ת. וכונת ר״ת ליישב דברי רש״י זקינו, אבל ר״ת עצמו פירש כמ״ש רבינו בסמוך. 8) שבועות יט: 9) ויקרא ה, ד. 10) הרשב״ם, וכ״כ בשמו בתוספות רבינו פרץ ד״ה השור. אבל בתוספות הרא״ש

דף ב' ע"א ד' אבות נזיקין הנך דכתיבי בפרשה קרי להו אבות נזיקין. כאשר יאמר מחסיד חסידים, על שם שעושה החסד, כן יאמר מנזיק נזיקין. ונקרא נזיק, על שם שעושה הנזק. ולא הוי כמו ומלכא לא ליהוי נזיק (דניאל ו,ד), דהתם ר"ל ניזוק. וא"ת אמאי לא תני הכא [הן] כמו ד' ראשי שנים הם, וד' שומרין הן. דליכא למימר משום דלא נחית הכא למניינא כי התם, דלא בא אלא להשמיענו דד' נזיקין הללו אין למדין זה מזה, דהא בגמרא מוכח דנחית למניינא, דקאמר ותנא דידן מ"ט לא תני הכי[א]. וי"ל דלא דייק דאיכא דוכתי דקתני הן, ואיכא דוכתי דלא קתני הן, כמו ד' מחוסרי כפרה

השור והבור. פ"ה כסדר שסידרן הפסוק בפרשה סדרן במשנה. וקשה התינח למ"ד תנא שור (לרגלו)[ב] ומבעה לשינו, דכי יגח כתי' ברישא. אלא למ"ד בגמרא תנא שור לרגלו הא כתיב ושלח, דכתב[ג] רגל בתר בור, א"כ ליתני בור ברישא. וי"ל דמ"מ שם שור כתיב בפרשה ברישא. מיהו קשה למ"ד בגמרא מבעה זה אדם, ה"ד אי באדם דאזיק אדם הא כתיב מקמי כולהו בפרשה דכתיב וכי יריבון אנשים וגו' בתחלה, ואי באדם דאזיק שור ליתני לבסוף דהא כתיב בתר כולהו בפרשת אמור[ד] מכה בהמה ישלמנה. ופרש"י בתשובות[ה] דתני להו כסדר החומרות דשייכי בהו, ולהכי תנא מבעה מקמי הבער, משום דלא הרי דסיפא דקתני לא הרי מבעה כהרי הבער, ואע"ג דקתני השור והבור ולא הוי כסדר החומרות דהא קתני בסיפא ולא זה וזה וכו' כהרי הבור וכו', וא"כ לפ"ז הו"ל למיתני הבור בתר כולהו. בזה יש ליתן טעם היינו לפי שהם כתובים בפרשה זה אצל זה בלא הפסק, לפיכך שנאן כסדר המקרא, בור בתר שור. אבל מבעה והבער לא חש לשנותם כסדר המקרא. הואיל והם רחוקים זה מזה כ"כ ויש פרשיות הרבה מפסיקות בנתיים, ועדיפא ליה טפי למתני לא הרי כסדר דסיפא[ו]. ורבנו תם פירש דבתחלה נקט המצוי יותר כדפי' בפ' יציאות השבת והזיק דשור ובור מצוי יותר. ורשב"ם פירש[ז] דבתחלה נקט שור[ח] ברישא לא הרי דסיפא, ובתריה נקט (שור)[ט] משום דהוי לשון נופל על לשון, דתיבת בור דומה לתיבת שור, ותיבת מבעה דומה לתיבת הבער, ואפילו הפסוק מצינו שמשנה לשונו לכתוב לשון נופל על לשון, כמו מוצאיו ומובאיו דיחזקאל (מג, יא), שהיה ראוי לכתוב מבואיו, דמבוא יאמר מבואיו. אלא אגב דכתיב מוצאיו כתב נמי מובאיו לשון נופל על לשון.

לא הרי השור כהרי המבעה. פי' אין קולתו של שור כקולתו של מבעה, דיש קולא במבעה שאין בשור, כלומר דשור חמור יותר ממבעה, הילכך לא הוי אתי מבעה משור וכן כולם. והשתא לא הוי כל הני לא הרי דמתניתן כמו לא ראי זה שבכל מקום, כההיא דפרק

א. הני. ב. לקרנו. ג. דהיינו. ד. ויקרא כד, כא. ה. עי' ש"מ שהביא תשובת רש"י בענין אחר קצת. ו. עי' ש"מ בשם תוס' שאנץ. ז. בש"מ בשם תוס' הרא"ש הביא פירוש זה בשם רש"י. ח. בכ"י: נקט שהרי ברישא כסדר לא הרי. ט. בור.

חדושי הרשב"א

בבא קמא

מתניתין ארבעה אבות נזיקין כו'. איכא דקשיא ליה אמאי לא תני הן כדקתני ארבעה שומרין הן (ב"מ צ"ג א') ארבעה ראשי שנים הן (ר"ה ב' א'), וליכא למימר דנמשך אלא הרי השור כהרי המבעה כלומר ארבעה אבות נזיקין לא הרי זה כהרי זה, דהא בשלשה עשר דרבי הושעיא ועשרים וארבעה דרבי חייא נמי לא תני הן ולא קתני בהו לא הרי זה כהרי זה, ואית ספרים דגרסי הן וליתא בנוסחאי עתיקי ודוקני, ויש לומר דתנא לא קפיד בהא דהא תני נמי ארבעה מחוסרי כפרה (כריתות ח' ב') ולא תני ארבעה מחוסרי כפרה הן, ולי נראה דלא גרסינן ליה והדין נותן דכל היכא דתני הן משמע דוקא הן מכלל דליכא אחריני אבל בהני איכא אחריני דרבי הושעיא ורבי חייא, והיינו דדייקינן עלה בגמרא (ה' א') בשלמא תנא דידן תנא מנינא למעוטי דרבי הושעיא דרבי הושעיא נמי מכלל דאיכא דרבי חייא אלא דרבי חייא מכלל דאיכא מאי ופריק מכלל דאיכא מסור ומפגל, ומאי קשיא ליה מנינא מכלל דאיכא אחריני וכי מנינא דארבעה שומרין וארבעה ראשי שנים מי איכא אחריני, אלא מדלא קתני הן משמע ליה דאיכא אחריני, ואף על גב דלעתים נקט להו נמי דוקא אף על גב דלא קתני הן כארבעה מחוסרי כפרה[ס].

השור והבור והמבעה וההבער. פירש רש"י ז"ל דתנא נקט להו על סדר הכתובים בפרשה, ואינו מחוור דלרב דאמר בגמרא (ג' ב') מבעה זה אדם אדם מוקדם בפרשה דכתיב כי יריבון אנשים (שמות כ"א י"ח), וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט (שם כ'), וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה (שם כ"ב), וכי יכה איש את עין עבדו (שם כ"ו), ואחריהן וכי יגח שור איש את שור רעהו ומת (שם ל"ה), ואפשר דמתניתין נזקי אדם בשור ושור באדם קתני אבל נזקי אדם באדם לא קתני, אלא דקשיא לי דהא במנינא דרבי הושעיא תני נזק וצער ורפוי ושבת ובושת דנזקי אדם באדם, ואמרינן עלה בגמרא תנא דידן מאי טעמא לא תני הני לרב דאמר מבעה זה אדם, ופריק תני אדם וכל מילי דאדם, אלמא תנא דמתניתין אף בנזקי אדם באדם איירי והדרא קושיא לדוכתה, ועוד דהא אף לכשתמצא לומר דתנא ודאי בנזקי שור באדם ואדם בשור איירי אלא דמכל מקום כל דתני אדם איכא למשמע מינה כל מילי דאדם, זה ודאי דחוק, ועוד דהא נזקי אדם בשור מאוחר הוא מן ההבער דאילו בסדר אמור אל הכהנים כתיב (ויקרא כ"ד י"ח) מכה נפש בהמה ישלמנה.

ויש אומרים שזה נשאל מרש"י ז"ל והשיב שאין להקפיד אלא באותם הכתובים כאן בפרשת נזיקין והן השור והבור שהן סדורין כאן על סדר זה, אבל ההוא דמרוחק אין להקפיד בסדורו, וגם זה דוחק דמכל מקום אף ההבער שנאמר בפרשה אחרי השור והבור ליתנייה סמוך לבור, ועוד דמבעה דתנן מבעה דקא מזיק ולא ניזוק והיינו אדם בשור ולא שור באדם, ואדם בשור אינו בפרשת ואלה המשפטים בהדי שאר נזיקין אלא בפרשת אמור אל הכהנים ואם כן הוה ליה לאחרו להבער.

ורבינו תם ז"ל פירש דאף אדם וההבער על סדר נשנו שאחר השור והבור כתיב (שמות כ"א ל"ז) כי יגנוב איש שור או שה דהיינו נזקי אדם בשור ואחריו ההבער דכתיב אחריו (שם כ"ב ה') (כי יבער איש שדה או כרם) [כי תצא אש], וגם זה אינו נראה בעיני שאם מבעה דקתני היינו גנב אם כן חסר ליה ממניניה דרבי חייא חדא, דהא רבי הושעיא מנה תשעה והני ארבעה דמתניתין הא תליסר, ורבי חייא

אמר מנחם בן שלמה לבית מאיר י"א זאת המסכתא ר"ל מסכת בבא קמא היא מסדר נזיקין והורגלנו בלמודה אחר מסכת עדיות לסבה אשר הזכרנו בפתיחת החבור[1] והיא כוללת עשרה פרקים. וסדרם לפי שטתנו א) ארבע אבות. ב) כיצד הרגל. ג) המניח את הכד. ד) שור שנגח ארבעה וחמשה. ה) שור שנגח את הפרה. ו) הכונס צאן לדיר. ז) מרבה. ח) החובל. ט) הגוזל עצים. י) הגוזל ומאכיל. וכבר ידעת מה שנזכר במסכת עבודה זרה[2] והוא אמרם כלה נזיקין חדא מסכתא היא ופרשנו[3] ענין המאמר בתלתא בבי ששלשתם מסכתא אחת חלוקה לשלשה שערים. ונקרא הראשון בבא קמא ר"ל השער הראשון כי השער יתורגם בלשון ירושלמי בבא ונקרא השני בבא מציעא. והשלישי בבא בתרא. וענין שלשת המסכיות אמנם הוא סובב לבאר עקרי הדינין במה שאין בו צד דיני נפשות כלל ובאו עניני השער הראשון לבאר הדינין בתביעות הבאות מזה לזה מצד היזק המגיע ממנו לחברו הן מצד ממונו הן מצד עצמו. ובאו עניני השער השני לבאר הדינין בתביעות הבאות דרך טענה מאדם לחברו לא מצד תביעה שמחמת היזק אבל דרך טענה בעניני מציאה ופקדון והקנינים וההלואות ודרכי השאלה והשכירות והקבלנות. ובאו עניני השער השלישי בעניני התביעות הבאות בקרקעות מצד היזק המגיע לשכנים מזה לזה בעניני דירתם או חזקת אחד במה שאינו שלו וכן בחלוקת הקרקעות המשותפים וחלוקת היורשים ועניני המורישים ודיני מכירת הקרקעות וקנינם ודיני הנחלות ותקון שטרות.

ונשוב לדברי השער הראשון והוא ענין זאת המסכתא ר"ל מסכת בבא קמא יהוא שעניניה כמו שבארנו סובבים בדיני התביעות הבאות מצד היזק המגיע מאדם לחברו מצד ממונו או מצד גופו ועל זה הצד יחלקו עניני המסכתא לארבעה חלקים.

הראשון לבאר בתביעות הבאות מצד היזק המגיע מאדם לחברו מצד ממונו כגון ששורו או בורו או אשו או אי זה ממון שלו מזיק את ממון חברו או גופו.

השני לבאר בתביעות הבאות מצד היזק הבא מאדם לחברו מצד גופו דרך גנבה.

השלישי לבאר בתביעות של ממון הבאות על ידי היזק הבא מאדם לחברו דרך הכאה.

הרביעי לבאר בתביעות הבאות על ידי היזק הבא מאדם לחברו דרך גזלה.

1. וז"ל ואחר שהושלמו הביאורים בהנהגת הדיינים בדרישתם ובחקירתם ושאר הנהגותיהם וענין הנדונים אם בנתבעים על ידי תביעת ממון אם בנתבעים בגופם למיתה או למלקות או לשבועה, הוחל הביאור בגופי הדינים שבממון והחל תחלה בדיני התביעות הבאות מצד היזק המגיע מזה לזה אם נזקים הבאים מצד ממונו כענין נזקי בהמתו ושאר הגבסים ששמירתן מוטלת עליו אם נזקים הבאים מצד עצמו כגנבה או בהכאה או בתבלה או בגזלה ובא על זה מסכת בבא קמא. (הקדמת רבנו, נדפ' בהקדמה לב"ה תענית וחלה, הוצ' הרב טופר, וינה, 1934.)
2. דף ז' ע"א, רבינו מביא את זה ממס' ע"ז ולא מלקמן דף ק"ב ע"א כיון שבספר רבנו מס' ע"ז מסודרת לפני ב"ק.
3. ב"ה על ע"ז צד 10.

חדושי

תלמיד הרשב"א והרא"ש

בבא קמא

יצא לאור בפעם הראשונה
מתוך כת"י יחיד בעולם

על ידי

הרב ח. הרץ קראנז

רב בית הכנסת אהבת ישראל
סילוועד ספרינג
מרילנד

נדפס בארץ ישראל
הוצאה חדשה
שנת התשע"ג לפ"ק

חדושי בבא קמא

מקובצת מהגאונים ע״י הרב הגאון האדיר מו״ר בצלאל זלה״ה מספרי כתיבת יד

פרק ראשון

דף ב׳ ע״א: ארבעה אבות נזיקין. לא תני מזיקין משום דתנא ירושלמאה הוא ולעושה הנזק קורא נזיק כמו שנקרא חסיד מי שעושה החסד ואינו כמו דכתיב ומלכא לא להוי נזיק דההוא לשון נזוק הוא כמו נזיר על שם שהוא נזור מן הדבר. הרא״ש.

ואין להקשות מדכתיב בדניאל דלא להוי מלכא נזיק שהוא לשון ניזק דקרא לשון ארמי הוא דכתיב אבל המשנה נשנית בלשון עברי ומטעם זה נמי אמר שביתין בטלין שהם לשון ארמי. ואי קשיא דבסיפא דמתניתין קתני שור המזיק. יש לומר שכן דרך התלמוד בתחילה לדקדק בלשון תורה ולבסוף תני לישנא דרבנן ודוגמתו מצינן בההיא דקידושין. אי נמי גבי שור לחודיה קתני מזיק לפי שהוא מזיק בכוונה מה שאין כן בהני דקתני הכא. תוספות ה״ר ישעיה.

וזה לשון המאירי ז״ל: ארבעה אבות נזיקין הן פירוש הן אבות לכל הנזיקין וכל שאר הנזיקין נכללים בהם. וזה שתפס לשון נזיקין ולא מזיקין מפני שמילת מזיקין משמע שכוונתם להזיק ואלו אין בהם שכוונתם להזיק אלא קרן ואדם לדעת האומר מבעה זה אדם וכן לא לשון נזקין ושתהא האל״ף של אבות קרויה בחט״ף פתח שמילת נזקין אמורה על הנזק בלא שום רמז על המזיק ואלו כולם הם המזיקין ומפני זה תפס לשון נזיקין שיש בו רמז על המזיק שהוא כעין תואר על משקל נזירים נביאים ומכל מקום אנו מפרשים נזיקים כמו נזקין על משקל פסילים וקורין האל״ף של אבות חטופה. ע״כ.

איכא דקשיא ליה אמאי לא תני הן. וליכא למימר דנמשך אל לא הרי השור כהרי המבעה. כלומר ארבעה אבות נזיקין לא הרי זה כהרי זה דהא בי״ג דרבי אושעיא וכ״ד דרבי חייא נמי לא תני הן ולא קתני בהו תו לא הרי זה כהרי זה. ואית ספרים דגרסי הן וליתא בנוסחאי עתיקי ודוקני. וי״ל דתנא לא קפיד אהא. הרשב״א ז״ל.

ורבינו ישעיה ז״ל תירץ דאגב דלא קתני במתניתין הן לא תני ליה התם. אי נמי מילתיה דרבי אושעיא קיימא אמתניתין והוי כאילו אמר ורבי אושעיא תני י״ג ולא שייך למיתני הן. ע״כ.

עוד כתב הרשב״א ז״ל וז״ל נראה דלא גרסינן ליה והדין נותן דכל היכא דתני הן משמע דוקא הן מכלל דליכא אחריני אבל הני איכא אחריני דרבי אושעיא ודרבי חייא והיינו דדייקינן עלה בגמרא לתנא דידן מנינא מכלל דאיכא דרבי אושעיא דרבי אושעיא נמי מכלל דאיכא דרבי חייא אלא דרבי חייא מכלל דאיכא מאי ומאי קשיא ליה מנינא מכלל דאיכא אחריני וכי מנינא דארבעה שומרים וארבעה ראשי שנים מי איכא אחריני אלא מדלא תני הן דייק מכלל דאיכא אחריני ואף על גב דלעתים נקט להו נמי דוקא אף על גב דלא קתני הן כארבעה מחוסרי כפרה. הרשב״א ז״ל.

וכתוב בגליון תוספות דארבעה מחוסרי כפרה אכתי איכא גר שנתגייר כדתנן התם אלא דלא איירי ביה תנא קמא. ע״כ.

וזה לשון המאירי: התוספות מחקו ממשנה זו מילת הן מפני שמילת הן מורה דקדוק מנין כלומר ארבעה הן ולא עוד כמו ארבעה ראשי שנים הן וכבר נזכרו בגמרא עוד מהן. ואיני נזקק לדבריהם כלל שאם כשמואל ארבעה הן בנזקי ממונו שהם מועדים מתחילתן ואין עוד אחת בהן שהקרן נכלל לדעתו במה שאמר כשהזיק חב המזיק וכו׳ ולא בא דיוק המנין אלא למועדין מתחילתן. ואם לשיטתו של רב הרי כל השאר שהוזכרו בג׳ נכללו במבעה שאיירי בנזקי אדם. ואף על פי שעיקר הכוונה במבעה הוא באדם שהזיק שור בידים או שאר ממון מכל מקום כל אותם שהוזכרו בגמרא נכללו בו ממילא ועוד שכל אותם שהוזכרו לא מצינו בהם תולדות ומעתה אינם נקראים אבות לגמרי אלא שהן כאבות לשלם ממיטב כמו שהוזכרו בגמרא ומעתה דיוק מנין בזו כראוי בא. ויש אומרים שאין בדיוק זה הכרח שהרי מצינו דיוק מנין בלא הן כמו שאמרו בכריתות ארבעה מחוסרי כפרה. ואינו נראה שבזו אינו מכוון למנין אלא לומר שאותם הארבעה מביאין על הזדון כשגגה וכמו שאמר אחרי כן ואלו הן זב זבה וכו׳. אלא דעת ראשון עיקר. ע״כ בחידושיו.

ומהר״י כהן צדק תירץ דלא תני הן אלא היכא דמפרש בההיא משנה אחד בניסן ראש השנה למלכים אחד באלול ראש השנה וכו׳ וכן בההיא דשבועות קתני שומר חנם נשבע על הכל והשואל חייב בכל וכו׳ אבל הכא לא מפרש בהו מידי. וכן לקמן בגמרא תני רבי אושעיא י״ג אבות נזיקין ולא תני הן וכן ארבעה מחוסרי כפרה לא תני הן משום דהתם לא מפרש מידי. ע״כ.

ולדעתי נראה דהתם בראש השנה בא להוסיף על דעת העולם הסבורים שאין בשנה אלא ראש השנה אחד קאמר ארבעה ראשי שנים הן אבל הכא בא למעט מדרבי אושעיא ולא שייך ביה למיתני הן. תוספות רבינו ישעיה.

ועוד יש לומר דאם אמר הן הוי משמע דעתה נזיקין וזה אינו דעדיין לא הזיקו אבל שומרים מיד נעשו שומרים מיהו ארבעה שומרים אינם עד כי נעשית האבידה. גליון.

השור והבור. האי דלא תנינהו כסדר לא הרי דסיפא פירש רש״י ז״ל דכסדר שהם כתובים בפסוק שנאן במשנה ולמאן דתנא שור לרגלו אף על גב דושלח את בעירה כתיב בתר פרשת בור מכל מקום שם שור וכו׳ והאי דלא אקדים נמי מבעה דהיינו שן לבור משום דשם שור כתיב תחילה. היינו טעמא דדי לאקדומי חדא מינייהו לבור משום טעמא דשם שור כתיב תחילה. אי נמי משום דנפק רגל בלשון שור אקדמיה מקמי בור. ורש״י פירש דנקט שור ברישא כסדר לא הרי דסיפא ובתריה נקט בור דדומה לתיבת שור ותיבת הבער כעין תיבת מבעה ואפילו במקרא מצינו שמשנה לשונו לכתוב לשון נופל על הלשון כמו מוצאיו ומובאיו דיחזקאל שהיה ראוי לכתוב מבואיו דמבא יאמר מבוא מקם יאמר מקום מלן מלון ובלשון רבים יאמר מבואיו מקומיו מלוניו אבל מיצא יאמר מוצא ואגב מוצאיו אמר מובאיו. תוספות הרא״ש ז״ל.

תורת חיים

פרק ארבעה אבות

ב ע"א

ארבעה אבות נזיקין. כתבו התוספות אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובש"ס גבי שלש עשרה נזיקין וכו' מיהו בספרים שלנו גרסינן לקמן שלש עשרה נזיקין הן ואם כן צריך לומר כמו שכתבו בסמוך דתנא דמתניתין לא בא אלא להגיד ארבע אבות הללו לא ראי זה כראי זה ולא נחית למניינא ולהכי בדרב חייא ורבי אושעיא קתני הן משום דנחתי למניינא וכן כתבו התוספות בריש מסכת ראש השנה והשתא ניחא הא דקתני ארבעה אבות נזיקין ולא קתני אבות נזיקין ארבעה דומיא דאבות מלאכות ארבעים חסר אחת משום דהתם נחית למניינא והוי כאילו אמר אבות מלאכות כמה הן ארבעים וכו' אבל הכא דלא נחית למניינא לא שייך למיתני הכי.

הך דהוה במשכן חשיבא קרי ליה אב וכו'. אית דגרסי הך דהוה במשכן חשיבא וקרי ליה אב הך דלא הוה במשכן לא חשיבא וקרי ליה תולדה ולפי זה לא הוו תולדות במשכן וכן כתבו התוספות בריש פרק הזורק.

ב ע"ב

האי נגיפה נגיחה היא דתניא וכו'. תימה אכתי דלמא נגיפה הוי אב ונימא האי נגיחה נגיפה היא ורש"י ז"ל כתב דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא וקשה דהא נגיפה נמי אשכחן דבגוף היא כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וכן משמע מדנקט תלמודא האי נגיפה נגיחה היא ולא קאמר נגיפה נמי נגיחה היא משמע דודאי אשכחן נמי נגיפה שהיא נגיפת הגוף מיהו האי נגיפה נגיחה היא וא"כ הדרא קושיא לדוכתא נימא איפכא דהרי נגיחה נגיפה היא.

ונראה דלפי המסקנא אתי שפיר דאי נגיחה היינו נגיפה לסיים נמי בנגיפה כמו שהתחיל אמאי שינה הכתוב למיכתב נגיחה לבסוף אבל איפכא אין להקשות ליפתח נמי בנגיחה דהא איכא למימר דקא משמע לן דמועד לאדם הוי מועד לבהמה והמקשה דלא ידע הך מילתא אפשר לומר דעדיפא פריך אי נמי לאו מקשה הוא אלא סתמא דש"ס מפרש לן הך טעמא.

ג ע"א

סלקא דעתך אמינא אידי ואידי אשן. פירש רש"י ז"ל ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן ליכתוב חדא להיכא דלא מיכליא קרנא דלחייב תריץ אי מהאי קרא הוה אמינא האי אתי וכו' דבריו תמוהים דאם כן בסמוך דקאמר מהו דתימא אידי ואידי ארגל הא דאזיל ממילא הא דשלח שלוחי אמאי לא משני נמי כדמשני הכא מהו דתימא אידי ואידי ארגל והא דמכליא קרנא והא דלא מכליא קרנא דאי כתיב ושלח הוה אמינא דושלח אתי להיכא דכליא קרנא כדפי' רש"י ז"ל אבל לא מכליא קרנא לא קא משמע לן ובעבר ואם כן על כרחך ושלח אתא להיכא דלא מכליא קרנא וכן קשה איפכא אמאי לא משני הכא כדמשני בסמוך דמהו דתימא אידי ואידי אשן הא דשלח שלוחי והא דאזיל ממילא.

לכן נראה כמו שכתבו התוספות דהוה אמינא דוקא דשלח שלוחי וכן בסמוך אי לא כתיב אלא ובער הוה אמינא דוקא היכא דמכליא קרנא והשתא הנך תרתי מהו דתימא וכו' תרווייהו צריכין בין הכא בין בסמוך והא דלא נקט הכא אלא חדא משום דלא בעי לשנויי הכא אלא למאי איצטריך ושלח לשן כיון דובער אתיא לשן לכך קאמר דאיצטריך ושלח להיכא דלא מכליא קרנא ולא נחית השתא לפרושי אמאי לא כתב רחמנא ושלח לחודא וכן בסמוך לא נחית לשנויי אלא קרא דובער למה לי לרגל כיון דכבר כתיב ושלח.

דומיא דרגל. כתבו התוספות ואם תאמר ונימא איפכא דהא דמקשינן לחומרא הני מילי באיסור' וכו' נראה דלא קשה מידי דאי אמרת בשלמא לחומרא מקשינן אתי שפיר דלא כתב לן רחמנא נמי היקישא או שום יתורא גבי קרן למילף מיניה נמי דאפילו אהיכא דלא מכליא קרנא או אזיל ממילא דמחייב דדוקא גבי שן איצטריך היקישא להיכא דלא כליא קרנא משום דלישנא דובער משמע דוקא דכליא קרנא וגבי רגל איצטריך היקישא להיכא דאזלא ממילא משום דלישנא דושלח משמע דוקא דשלח שלוחי אבל קרן דנפקא מכי יגח לא איצטריך שום היקישא כיון דסתמא כתיב ממילא אוקימנא קרא בכל ענין אלא אי

הכא אסא דמותר ליבמ אסא מהבית דהל"ל בקיצור רבית
תומר מהבית אלא דאמ, אל תחותה וגו' ככתב בלשון קיחה
בפ' תחרי מות גבי כרת ולתו אבל בחמא ובחה ככתב

לשון קיחה*בקידושין אלל שריפה ודוק:

תוספות ד"ה וכל היכא וכו' ה"ה הה"מ למיפרך
מבריימא דקתני מותר וכו', ותי לת דמסתפיל'
הייתי תומר דעל הבריימא לק"מ דבריימא לת קתני
מפותה רק אם אסא מותר ליבמ בחה י"ל
דבאמנסה לת שייך למיגזר תפי' בחיי' מדרבנן דומתי תין
להם קיולה הדמת כיון שאסא ובריימא דהבעלן מן האסא
תייבי שאחשב עזות עמה בלעומה ולכן על המתניתין דתבי
מומאין על האנוסה ועל המפותה מקשה שפי' מן המפותה
על הא דבעלן מן האסא וק"ל, ולתי' חזקה מרש"י שפי'
בפרק הקודש במתניתין ר"ל מתה אחתך וכו' ואף על גב
שהשליבי' אמות השני' היא שרי' דקידושי' לת תפשי וכו'
ותבי' אם אסא מותר ליבמ בחו, וים לדקדק למה הבי'
רחים מבריימא ולא ממתניתין דנושאין על האנוס ועל
המופתה אלא ממתניתין ליכא למידק דהא במסקנא דהמיא
דנושאין תייבי לאחר מיתה והכא קאמר שנמלאו כולן קיימת
ואחר שמותר ברחשה ובשליבי' אלא ודאי הכא אף לשות
בלעון הוי כאנס ולא שייך לומר ליסורא לפי' מדרבנן אלא
היכי דבא דרך פיתוי בזנות וכש"ם ודוק, ואף שבאב רש"י
מקודם דסוי כאנס ומפותה כל זה כתב לעניין דקידושין
לת תפסי לבל להיות מותר לכתחילה מביא ראי' מאנס אח
האסא מותר ליבמ אח בחה וק"ל:

דף צ"ח ע"א תוספות ד"ה נשא אחותו וכו' פי' ובשא
הבא לעיל וכו', ועוד בני יודן אחת'
וכו', ותי לת דמסתפיל' הייתי תומר דלק"מ דהא דפירש"י
דגזרינן שמא יבא אחותו שנולדה אחריו שים בו כרת הייט
לעניין שניט, יופי' אבל לאסור ליבמ לכתחילה פשיטא
דאפילו נולדה בניותו אסור לרב שמת וכן הא דמשמע
ומ"ש עתה ר"ל שסומ' דיוצא וממילא דלכתחילה לת יבא
אפי' בנולד בניות, ובעדות אמרינן דמשידין לכתחילה וזה
כ"ל ברור לרש"י ודוק:

בא"ד והא דשקט הכא לידתו בקדושה לרבותא שקטינן
ותט"ג דלידתו בקדושה דכשתי אחשות דמי וכו'.
משנים אם כן לפ"ז תאי קשיא אהא דתותר בחמת בחמת אחיו
אאתו אלא שמת דאסור למאת רב שמת לא אסר אלא
כשהיה לידתו שלא בקדושה אבל הכא בלידתו בקדושה כיון
דכל' אחשות דמי' יש להקל בחמת שנולדה אחריו ואוה כרת ויש
לייחב מ"מ יש סברא לכאן ולכאן שים משום להחמיר
ולגזור שמא יבא אף אאתו שנולדה אחריו והוה כרת ויש
משום להקל דכשתי אחשות דמי מ"מ כיון דתני ואותר
בחמת אחיו היה להחמיא לפרש דתייבי דוקא בהולדתו שלא
בקדושה ולידתו בקדושה אותר ויאמרו דאף הולדתו
ולידתו שלא בקדושה אותר ויבחזו הסברא שפי' שהוא
במ"ש כיון דלא שייך לבא ולגזור שיבא לידי כרת אלא
ודאי שהאמת כן הוא דאותר בין שנולדה בניות' ובין שהולדתו
שלא בקדושה ולידתו בקדושה ודוק:

בא"ד ת"ש משום הכי נקט הולדתו שלא בקדושה ולידתו
בקדושה דפסיק' ליה מילתא ר"ל שיכול האב' למיתבי' בלאוגו
ים לו שאר האם אלא תייבי בין נולדה לפניו בניות' ובין
נולדה אחריו ובלאחריו שייך שפיר שאר האם אן התורה
אבל בניות' אינו שייך למתבי שאר האם דאן התורה ליכא
שום שאר רק האיסור הוא משום גזירה ודוק, ועוד ים
לפרש דפסיקא ליה מילתא שאל תייבי בין נולדה לפניו
בניות' ובין נולדה אחריו בקדושה ואי הוה אבי שתמת גר ים
לו שאר האם היה הדב' שפר במאי תייבי אי מייבי אים
לו*עם מה שנולדה לפניו בניות' או עם מי שנולדה אחריו
בקדושה אבל אי אבי גר שהולדתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה
פסיקא ליה מילתא שאל תייבי בין שנולדה לפניו בניות'
ובין נולד' אחריו בקדושה אתין לומר דמייבי בנולד' אחריו
לבד זאת פשיט' דהרי חיי' כר' מן התור' ודו' שהו' נכון:

סליק מסכת יבמות

מסכת בבא קמא

ארבע אבות פרק ראשון

דף ב' ע"א גמרא גבי שבת תנן אבות וכו' תולדותיהן
כיולא בהן וכו' ומאי תיכא בין אב לתולדה
וכו', מקשי' המסכילים מה לשה התלמוד זאת לפרש הכא
ומאי תיכא בין אב לתולדה במסכת שבת שם מקומו לפרש
והכא לא לריך רק משום דמשינו בשבת תולדותיהן כיולא בהן
וגבי טומאה לאו כיולא בהן הכא מאי, ורשה דרך המשך כאלו
אמר גבי שבת לא מבעיא לי דים לומר אף לזאת מכאן אבל אם
וזה בשם תולדה אמרינן דתולדותיהן כיולא בהן דאין מקום לאחלק
כיון שהוא מלאכה בודאי אב שקילה ותולדה סקילה רק מה
שמכאן בשם אב ותולדה לתורו שאם עשה מלאכה הצריך
לו הוא כאחד כאב ותולדותו ולא שייך לומר דקרי לזה אב ולזה תולדה
אבות, וכן לרבי אלישזר ים לומר דקרי לזה אב ולזה תולדה
אך דהוה במשכן חשיבה וכו' וגם גבי טומאה ג"כ לא
מיבעיא לי דהאם הוא בפשיטות שלאו כיולא בהן
דהא זה נוגע בנוף הטומאה וזה אינו נוגע רק בולד
הטומאה רק הכא מיבעיא לי דסבא ים מקום לאחלק
לעניין תשלומין דים לומר דאינו משלם הסיוק דתולדה כמו
הסיוק דאב כמו שמלינו חילוק בין אם למועד דים לומר
דסיוק דאב משלם מזק שלם והיזק דתולדה אם לומר דלא
שכיח כל כך ואינו משלם רק חלי מזק או שאר חילוקים
בתשלומי' ומשום הכי קרי להאב, לזה אב להורות שתולדה
שאינו חייב כל כך, ואין להקשות לפי זה ת"ש לא אמר אב' אלא
דמומא' הא אם לספוק בפשיטו' אי לדמו' לשב' דכיון דהכ'
אם אקו' לחלק די"ל דאי בכל אקו' בלישב' דסתכא אלינו
שהתולדה אינו חלוקה אאב פשיטא דגם הכא אינו חילוק

* ד"ה דבא אמר ל"ל לישא שתא * בא"ד בלל"ל בקדושים * ד"ה בא"ד, ג"כ ל"ל אים לו שאר עם אי שבולדה וכו' * שאר
אק, יבמות כלשון בלפ"ש אסר כאן — ל"ל [ע"ח שא"ז] שתא [ס"ח] המפותה [סכ"ו] פי' בקו' וכו' וק' [שמ"ה] יעשו

כוס ישועות

חידושי מסכת בבא קמא פרק א'

בגמ' מדקתני אבות כו' יש מדקדק מאי קבעי לי' לש"ס. אם תולדותיהן כיוצא בהן או לא הלא מוכח דתולדותיהן כיוצא בהן דאי לאו כיוצא בהן א"כ מאי קאמר תנא דמתני' לא הרי השור כהרי המבעה פי' אי כתב רחמנא שור לא נפק מבעה מני' ואמטו להכי אצטרך למכתב גם הוא הלא אע"ג דכי אין זה אצטרך למכתב כל ד' אבו' דאי לא הוי כתב רחמני' כל הד' אבות אע"ג שהיינו למדנו אותו שלא נכתב מהנכתב בין בבנין אב בין בק"ו מ"מ בפירוש לא הי' נכתב וה"א שהוא תולדה. ולא אב כדפרש"י אבות קרי להו להנך דכתיבי בקרא בהדי' אלא ע"כ מוכח דתולדותיהן כיוצא בהן:

ויש לתרץ דרש"י ז"ל דפירש אבות קרי להנך כו' היינו לפי האמת דמסיק הגמרא דיש מהן כיוצא בהן וא"כ קשה לאיזה קרי אב ולאיזה קרי תולדה לכך פירש' אבו' קרי כו' אבל הבעל הבעיי' חדא מגו תרתי קמבעיי' לי' והכי פירושו תולדותיהן כיוצא בהן ולהכי קרי להו אבות דכתיבן באורייתא או לאו כיוצא בהן ולכך קרוין תולדו' הואיל דקילי מאבו' ניהו ודו"ק:

ע"ש בגמ' י"ל דקאמר ומאי איכא בין אבו' לתולדו' נפקא מינה כו': תמ"כ מאי קמבעי לי' אי דקמבעי לי' מהיכן זכו הל"מ מלאכו' ליקראו' אבות והאחרו' תולדו' ולא אפכא א"כ קשה מאי קמשני לי' דאלו עביד ב' אבו' כו' הלא עדיין קשה הימי' אפכא אלא ע"כ צריך לומר דשאל מאי נפקא מינה בדיני' דנקראי' קצת אב וקצת מהן תולדו' וא"כ שפיר קמשני א"כ קשה על הא דקא פריך ולר' אליעזר דמחייב כו' ע"כ קא מבעיי' כברא[ש]ונ' וא"כ מאי קמשני הך דהוי במשכן חשיב' כו' הלא עדיין קשה מאי נפק' מיני' בדיני': וכ"ל דהכי קמשני לי' הך דהוי במשכן חשיב' אם עשה מלאכ' כיוצא בה קרי אב ויש לה תולדו' והך דלא הוי במשכן חשיב' קרי לה תולד' ואין לה תולד' אפי' עשה מלאכה שכיוצא בה ודוק: וא"כ קשה על הש"ס דקא בעי הכא תולדותיהן כיוצא בהן הלא מוכח דתולדותיהן לאו כיוצא בהן דאי כיוצא בהן מאי נפקא מינה בדיני' כדלעיל ודוק: וכ"ל לתרץ דהש"ס ידע גם בזה דיש מהן לאו כיוצא בהן אלא קבעי' לי' אם יש מהן ג"כ כיוצא בהם או אם נאמר דכולם לאו כיוצא בהם ותירץ לו הש"ס דיש מהן דוק:

בתוספ' ד"ה ני' וא"ת אמאי לא כו' וע"ק דבגמ' מוכח דקאי' למנייני' מדפריך ותנא דידן מ"ש לא תני הני כו' וקשה לי דלמ' הגמ' נופי' הכי קא מקשה לתנא דבי ר"א מאי טעמא לא תנית הן ואי תימ' דלא צריכת והראי' דגם תנא דמתני' לא תני הן ע"ז קאמר דזה אינו ראי' דתנא דמתני' לא נחית למניינא והראי' דלא תני הני משא"כ לדידך דנחית למניינא מ"ט לא תנית הן ודוק כי יש ליישב:

בד"ה ולר"א כו' ועוד דנוטע ומבשל אין צריך להתרותו משום אב ואם התרה משום התולדה חייב ואפ"ה לא חשיב לי' כפי' כלל גדול: וכ"ל דהכי פירוש' ועוד אפי' את"ל שצריך להתרות התולדה משום האב הוצרך הש"ם לתרץ הך דהוה במשכן חשיבא דאלו לא קאמר זה אלא דנפקא מינה שצריך להתרו' אתולדה בשם האב לא הוי ידעינן דקרוים אבות אלא אותן מלאכות דמתני' דכלל גדול חשבי להו וכל מלאכות חוץ מאלו קרוים תולדו' וא"כ הוי' הברי דנוטע ומבשל אשר אינן במשכן דמתני' דכלל גדול תולדות ניהו ואין צריך להתרותן בשם אב וא"כ הוי קשה לן על תירוצו מנוטע ומבשל לכך קאמר הך דהוה במשכן חשיבא כו' וא"כ נוטע ומבשל דהוו נ"כ במשכן חשיבא נ"כ אבות ניהו ולעולם אימא לך דצריך להתרות התולדה בשם האב דוק:

בד"ה ה"נ הך דהוי כו' מאי דאיכא בין ב' הגירסאו' שאלו כ"ל דלגירסא א' הך דהוה במשכן חשיבא הוה אב והך דלא הוה במשכן חשיבי' קרי תולדה והך דלא הוי במשכן כלל אע"ג דחשיבי' אפי' תולדי' לא הוי אבל לגירי' הכי תולדי' מיהו הוי:

דף ג' ע"א בתו' ד"ה והא דמכליי' קרני' וא"ת וניכתוב כו' וי"ל דה"א דוקא דשילה שלוחי כדלקמן:

והנה על דבריהם' שאלו כל המפרשי' כולם כאחד מתמיהי' א"כ מאי מקשה לקמן הש"ס ולכתוב רחמנא ושילח ולא בעי ובער שלא ידע כבר בזה דתיבת ושילח יש במשמעו דוקא דשילח שלוחי: וכ"ל דפירי' דתוס' כך הוא דהא דאמרו דה"א קאי על הא דקאמר הש"ס סד"א ומפרשים התו' אותי' ס"ד דאמר ה"א אידי ואידי אשן והא דמכליי' קרני' פירי' אם אזלא ממילא אינו חייב אלא היכי דמכליי' קרני' והא דלא מכליי קרני' פי' אם שלחו שלוחי חייב אפי' לא מכליי' קרני' דאי לאו הכי הא קשו קראי אהדדי דובער משמע דוקא דמכליי' קרני' ושלח משמע אפי' דלא מכליי קרני' אלא ע"כ צריך לומר לגדדי' כתיב ומסברא דידן הוה אמרינן כן ולא ממשמעות דקרא אבל אי לא הוי כתיב אלא חד קרא אפי' קרא דושלח קא מרבי לן אפי' באזלי' ממילא וא"כ מתורץ קושיי' התו' דלכתוב רחמנא ושלח כו' דאי לא הוה כתיב אלא ושלח ה"א אפכא דלא מכליי' קרנא חייב אפי' באזלא ממילא ורחמנא לא רצה בזה אלא בדלא מכליי' קרני' לא יהי' חייב אלא בשלח שלוחי דוקא לכך הוצרך לכתוב ושלח וגם ובער כדי שיקשו הקראי אהדדי וממילא נתרץ הא דאזלא ממילא אינו חייב אלא במכליי' קרני' והא דשלח שלוחי חייב אפי' בלא מכליי' קרנא וזהו לפי סברי' ס"ד דגמ' עד לקמן במסקנא דמתרץ הש"ס דאי הוה כתוב אפי' ושלח לאודה ה"א דשלח שלוחי דוקא דתיבת ושלח מורה על זה ודוק:

בד"ה לא עשר כתיב כו' ע"כ נראה לפרש דהתם בור עמוק הרבה כו' ואי הוי' כתיב בור ה"א דוקא בור ולא שיח ומער' וכו' גם כאן כולם כאחד מקשי' על דבריהם למה להו למימר ולאחדש לן צריכות חדשה הי' להם לומר דאי הוה כתב בור לחוד ה"א עמוק הרבה לכך כתיב והמת יהי' לו: וכ"ל כי לא מחכמה שאלו זאת כי תוס' ז"ל נשמרים מזה דא"כ מאי זה שאמור בגמ' לא עשר כתיב הלא ודאי עשר כתיב דכמלא למוד מיתורא דקרא לכך קאמר דמיתורא דקרא קא מרבינן שיח ומערה ואנן מכח סברא קא מרבינן כמי בור עשר הואיל דאזיקן דאע"ג דכתיב בור דוקי' קא מרבינן מוסמת יהי' לו את שיח ומער' הואיל דיש בהם כדי להמית א"כ בור עשרה דנ"כ יש בו כדי להמית דקים לן כו' אבל בהדי' ודאי לא קא מרבינן בור עשר אלא מכח סברא וא"כ שפיר קא פריך לא עשר כתיב ולכך קאמרו והכי פריך כו' ומסיק כו' לסורי' דהמקשן הקשה בתחלה מה דמקשה לבסוף אלא התרצן לא ידע מאי דקא מקשי' לי' עד שפירש לו לבסוף ודוק:

ע"ב בגמ' יש להקשות אס"ד דש"ם דאין הנאה להזיק יהיה חמור מהיכא שיש הנא' להזיק א"כ קשה על תנא דמתני' למה לא נקט להו כסדר לא הרי שור כהרי בור מאי אמרת דא"כ אתי' מבעה מני' דאין לו שום פרכי' דיהי' דבר מה בהכי תרי היינו שור ובור מה שאין במבעה והתנא האריך להגדיל תור' ויאדיר כדכתבו תו' לעיל הלא לפי הס"ד דר"י יש לו פרכי' דמה להני שאין הנא' להזיקן משא"כ במבע' ויש ליישב ודוק:

דף ה' ע"א בגמ' וקרן מאי שייר כו' וקש' מנא לי' לתלמודי' דכתיבי' שור לא נכלול בי' קרן עם רגל וא"ל דלכך קא מקשה מאחר שראה דשמואל נייד מזה לומר דבתיבת שור נכלל יותר מאב א' דלכך לא קאמר כרב דאמר דתנא שור לקרן ושן ורגל א"כ מאי מקשי הש"ס בסמוך ושמואל מ"ט לא אמר כרב הלא כבר ידע הטעם דלכך נייד מפירושו כפי מה שאמרנו: וכ"ל דס"ק ושמואל מ"ט לא קאמר כרב דהיינו דמבעה זה אדם ושור תנא נשיו וקרן ורגל שיירי כשם שגם עתה קאמר דתנא שור לרגלו ומבעה לשינו וקרן ואדם שיירי ודוק: ואכתי קשה לי למה נייד הש"ס ממה שאמר בראשונה תנא שור לקרנו ורגל נתרבה מכשהזיק חב המזיק מאי

מסכת בבא קמא

בסייעתא דשליט בשמי מרומא: אתחיל לפרש מסכת בבא קמא:

במשנה ארבעה אבות נזיקין כו' לא הרי השור כו'. עד סוף המשנה. ומפרשי בגמרא דכל הני לא הרי דקתני היינו כי היכי דלא תקשי נכתוב חד ונילף אידך מיניה ולפי״ז למאי דאמר רבא לקמן (דף ה׳ ע״ב) דכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו במה הצד אלא דאפ״ה כתבינהו רחמנא להלכותיהן וא״כ הוי כל המשנה דהכא משנה שאינה צריכה וכמ״ש התוספות שם לקמן דלא קתני אלא להגדיל תורה ויאדיר וזה דוחק. אמנם לענ״ד נראה דעיקר משנתינו משנה הצריכה היא דודאי אם היו כל הד׳ אבות שוין מכל צד במעלותיהן אם כן ממילא דהוי ילפינן חד מאידך בכל פרטי דיניהם ככל הכתוב בכל אחד ואחד מהם שיהיו נוהגים בכולם וא״כ אכתי הוי קשה וניכתוב חד מינייהו בכל פרטיו ונילף כל אינך מיניה ועוד דלפי״ז אדרבא כיון דכתב רחמנא לכולהו הו״א דמשום הכי כתבינהו רחמנא לכולהו כי היכי דניהוי ד׳ כתובים הבאים כאחד ואין מלמדים וא״כ תו לא הוי שייך למיתני אבות מכלל דאיכא תולדות דאפילו באותן תולדות שדומים לאבות לגמרי מכל צד אפ״ה הוי ממעטינן להו מהאי טעמא דד׳ כתובים הבאים כאחד, מש״ה איצטריך למתני כל הנך לא הרי, דארבעה אבות הללו אין דומה אחד לחבירו ומש״ה נשתנו כל אחד ואחד בפרטי דיניהם, ממילא דמהאי טעמא תו לא הוי ד׳ כתובים הבאים כאחד ומש״ה שפיר אית לן למימר דכולהו אבות מכלל דאיכא תולדות והיינו בהנך שהתולדות שוה לאב מכל צד כדמסקינן בגמרא במימרא דרב פפא ובכל השקלא וטריא דשמעתין, כן נראה לי נכון ועיין עוד בדף ה׳ ע״ב ודו״ק:

שם לא הרי השור כהרי המבעה ולא הרי המבעה כהרי השור. יש לדקדק למ״ד בגמרא דמבעה זה השן ושור דנקט לרגלו וכן הוא האמת דהלכתא כשמואל וכן פירש הרמב״ם בפירוש המשנה א״כ אמאי קאמר לא הרי השור כהרי המבעה כדי שלא יקשה ניכתוב רגל ונילף שן מיניה ותיפוק ליה דבאמת תרווייהו מחד קרא נפקא דהיינו מושלח כדאיתא בגמרא (דף ג׳ ע״א) דושלח משמע רגל ומשמע שן אלא דאיצטריך ובעי ללמד על רגל דאזלא ממילא וא״כ איך שייך להקשות דלא לכתוב שן ונילף מרגל במה מצינו יותר עדיף דנילף תרווייהו כחדא בהדיא אלא דאי אפשר כדפרישית, וכן בסיפא יש להקשות כן דאמאי איצטריך לומר לא הרי המבעה כהרי השור כדי שלא יקשה נכתוב שן ונילף רגל מיניה דהיינו שיכתוב וביער לחודא הו״א דוקא היכא דמכליא קרנא לכך איצטריך ושלח שהוא הרגל ללמד על השן אף היכא דלא מכליא קרנא. ואיברא דלפי המסקנא דמפרש בגמרא (דף ה׳ ע״ב) דכולהו איצטריכי להילכותיהן וקאמר שן ורגל לפוטרן ברה״ר צ״ל דסמיך ג״כ על החלוקות הנ״ל דשני אלו כחדא חשיב עיין שם באריכות. אלא דלא קשיא מידי דבלא״ה גם כן שונה התנא משנה שאינה צריכה לפי המסקנא דכולהו איצטריכי להלכותיהן אלא דנקט להגדיל תורה ויאדיר. אבל לפמ״ש בסמוך דאף לפי המסקנא שונה התנא משנה הצריכה בכל הבבות צ״ל דאיצטריך למיתני לא הרי השור לפי שאם היה בשן ורגל באחד מהם מעלה יותר מחבירו מכל צד הוו מוקמינן לקרא דושלח לחד מינייהו והיינו בהאי דמסתבר יותר לחיובא וקרא דוביער הוי דרשינן לכליא קרנא דוקא משא״כ השתא דקתני לא הרי בכל אחד נמצא דלפי״ז שקולים הם שן ורגל ויבואו שניהם כדמסקינן בגמרא אברייתא דושלח זה הרגל וביער זה השן וע״ש בחידושינו ודו״ק:

שם כראי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק. ודאי דלפי״ז קשה נכתוב בור ונילף כולהו מיניה אלא דגם בבור יש פירכא שכן תחילת עשייתו לנזק אלא שלא חש התנא להאריך כיון דבלא״ה נצטרך לומר דאיצטריכי כולהו להילכותיהן ולא נקט אלא משום יגדיל תורה כמ״ש התוספות לקמן לכך לא האריך בזה. אבל לפי מה שכתבתי בסמוך בתחלת המשנה ולקמן (דף ה׳ ע״ב) בעז״ה יתיישב יותר נכון. ועוד י״ל שחומרת הבור שתחלת עשייתו לנזק פשיטא טובא שחמורה מהנך שלשה אבות שהן נזקי ממונו והבור דמי קצת לנזקי גופו כיון שנעשה לנזק, כן נראה לי:

בפרש״י בד״ה השור והבור כסדר שנכתבו בתורה סדרן כאן וכו׳. לכאורה נראה שלא בא לפרש טעם סידורן שהרי מצינו כמה דברים במשניות ובש״ס שלא נאמרו על פי המקראות ואין טעם לסידורן אלא דכאן קשה לרש״י על שינוי הסדר שהיה לו לסדר אותן כמו שנסדרו בלא הרי דקתני תיכף אחר זה וא״כ קשה על בור לחודא, לכך מפרש כסדר שהן כתובים בפרשה סדרן כאן, פירוש לפירושו ששור ובור נסמכו יחד בלי הפסק לכך נסמכו ג״כ כאן יחד ולא רצה להרחיקן ולשנות בזה בור לבסוף כמו בסיפא, אלא דלפי״ז יקשה שהיה לו להקדים בור לשור כדי שיסמכו אלו השלשה יחד כמו בסיפא

מסכת בבא קמא

ארבעה אבות פרק ראשון •

בגמרא דף ג׳ ע״א ד״ה איצטרך ס״ד אידי ואידי אשן וכו׳ לכאורה קשה דהא אמרי׳ דף ה׳ ע״ב וכולהו כי שדית בור בינייהו אתי׳ כולה במה הצד אלא דקראי להלכותי׳ לשן ורגל לפוטרן בר״ה כמלא דאדרבא כיון דמשמעות וביער דמשמע מכליא קרנא לפטור ברה״ר כ״ש בלא מכלי׳ קרנא וכן קשה בסמוך גבי אידי ואידי ארגל דקא סד״א אידי ואידי ארגל כיון דושלח משמע שלא שלוחא לפטור ברה״ר כ״ש דאזיל ממילא ואיפכא הו״ל גבי שן דוקא אזיל ממילא וכו׳ וגבי רגל הל״ל ס״א דוקא לא מכלי׳ קרנא ונראה דלק״מ דהא כתבו התוס׳ לקמן דף ה׳ ע״ב ד״ה להלכותיהן דהמ״ל דאיצטרך שן ורגל לחיוב בכלים וטמון דאי הוי ילפינן מבור ואם היה פטור בכלים וטמון כ״ש בשן דכתב רש״י לקמן דף ה׳ ע״ב ד״ה וכולהו דא״א למילף מאש משום דאש מועדת אפי׳ באינו ראוי לו ע״כ ל״ל בור יוכיח א״כ ה״א לפטור כלים וכיון דפשטי׳ דקרא ושלח וביער בשדה אחר משמע שדרסה על התבואה או שאכלה פירות ערלה כדאמרי׳ לקמן דף י׳ ע״ב והוא יש לו דין כלים כמ״ש תוס׳ לקמן דף י׳ ע״א ד״ה שייר דכל שאינו בעלי חיים פטור בבור א״כ פשטא דקרא איצטרך לחיוב ועיין מ״ש לקמן ליישב הא דקאמר הש״ס לפוטרו ברה״ר וכן י״ל ברגל דאף דרגל איכא למילף מאש וקרן מ״מ איצטרך נמי לחיוב בטמון ולהיות מועדת מתחילתו דלא כאש וקרן׳ ולכאורה היה כ״ל ליישב בענין אחר דאיצטרך לחיוב בלא מכלי׳ קרנא׳ דכיון דגילה רחמנא במכלי׳ קרנא דאינו חייב אלא ברשות הניזק תו ליכא למילף בק״ו לחיוב מבור ואש או מבור וקרן דאיכא למיפרך מה לבור וקרן שכן חייב ברה״ר היכא דמכלי׳ קרנא וא״כ איצטרך לחיוב בלא מיכלי׳ קרנא וכן באזיל ממילא אלא בהמת כ׳ לקמן דהא גופיה קשי׳ לי׳ כיון דפשטי׳ דקרא מיירי בפירות דא״א למילף מבור מכ״ל בהמת בבעלי חיים פטור ברה״ר כגון חי׳ שאכלה בהמה ברה״ר דאיכא למילף בק״ו ובמה הצד מבור וקרן או מבור ואש דלמאי הא דכתיב וביער בשדה אחר דווקא היינו בפירות דפטור בבור לגמרי ועיין מ״ש לקמן בזה לתרץ לפי האמת אבל למאי דקיימי׳ דושלח וביער הכל בשן מה״ת נימא דגרע מבור ושפיר איכא אפי׳ בלא מכליא קרנא מבור לחיוב אלא העיקר אא נמי דבפירות וכלים איצטרך לחיוב ועיין בסמוך תוס׳ ד״ה והא דמכליא קרנא וכו׳ וא״ת ולכתוב כו׳ כ׳ מהרש״א דלא ניחא להו כפירש״י דא״כ אמאי קאמר בתר הכי דומיא דרגל הא ברגל גופי׳ איכא לאוקמי במכלי׳ קרנא ובפשיטות דעת רש״י ז״ל הואיל ושינה מלשון ובער ומ״ש מהרש״א דאיצטרך שנדע שהוא לשון רגל י״ל דהל״ל למיכתב תרי וביער דע״כ הוי אמרי׳ דחד ארגל דביער משמע לשון כלי׳ קרנא והוי מוקמי׳ ע״כ ארגל אלא ע״כ דשינה בשביל שנדע אפי׳ לא מכלי׳ קרנא ולפמ״ש בסמוך י״ל דהא דהוי מוקמי׳ במכלי׳ קרנא היינו דווקא בשן דליכא למילף לאיסורא מבור דהא קרא מיירי בפירות ומאש ליכא למילף דאיכא מועדת לשאינו ראוי׳ ככ״ל אבל ברגל כיון דאיכא למילף מאש וצ״ל לפטורא א״כ מה״ת נחלק בלא מכלי׳ קרנא דוקא ותו דאמרי׳ דומיא דשן דמיירי אף במכליא קרנא וחא ל״ל במכליא קרנא לחיוב בטמון דפטור באש דפשטי׳ דקרא לא מיירי בטמון וע״כ עיקר קרא לפטורא דוקא בלא מכלי׳ קרנא ושפיר אמרי׳ דומיא דרגל • ובזה א״ש מה שמדקדקים דקאמר גבי רגל תחלה הא דאזיל ממילא והדר ושלח שלוחא ולא קאמר כדלעיל גבי הא דמכלי׳ קרנא ולפי מ״ש א״ש דגבי רגל בל״ז הסברא לחיוב דנילף מאש א״כ מן הסתם מוקמי׳ לפטורא באזיל ממילא • אך זהו אי כתיב וביער בלבד׳ אבל בשלח לבד ה״א לאוקמי דאזיל ממילא וצ״ל דאיצטרך וביער לחייב אזיל ממילא בטמון • דליכא למילף מאש • ויותר נראה דהכא א״ש כיון דכתב רחמנא ושלח לפטור בשלא שלוחא ברה״ר תו ליכא למילף אזיל ממילא אפי׳ בגלוי׳ ואינו טמון מאש בק״ו דמה לאש שכן חייב ברה״ר • דהא ל״ל דוקא בטמון פטור ברה״ר דהא פשטא דקרא מיירי בגלוי • והיינו דמקשה בתר הכי גבי רגל אזיל ממילא מנ״ל ומשני דומיא דשן וא״ל דילמא וביער דשן היינו דווקא בשלא שלוחא דזה לא אמרי׳ אפי׳ לדעת רש״י דמסכ״ת טוקי קרא דווקא בשלא שלוחא • אבל בהמת א״ל לזה דכיון דכתיב במה הצד ברגל שפיר איכא למילף אפי׳ בשן לחיוב אפילו בכליא תבואה במה הצד כמו שמבאר בסמוך וא״כ אתי קרא לפטור ממילא מוקמי׳ לי׳ יותר באזיל ממילא גבי שן כמש״ל גבי רגל:

תוס׳ ד״ה והומיא וא״ת וכימא וכו׳ • לולי דבריהם הי׳ נראה דבאמת אמרי׳ לקמן [ד׳ ה׳ ע״ב] דאיכא למילף שן ורגל מבור וחד מהנך ואיצטרך לפוטרו ברה״ר והקש׳ התוס׳[שם ד״ה להלכותיהן]דהל״ל לחייב את הכלים וטמון׳ ולענ״ד י״ל כפי מ״ש הרא״ש לקמן דף ו׳ ע״ב דהא דעבדי׳ יוכיח מבור אפ״ה חייב בו את הכלים וכמ״ש כמה מפרשים גבי אבנו וסכינו ומשאו לרב דס״ל משורו למדנו אע״ג דל״ל יוכיח מבור אפ״ה הדרינן להיות דינו כשור דדמי לי׳ שהוא ממונו • ושמואל ס״ל דדמי לבור אף שהוא ממונו כמ״ש לקמן • ולפי״ז י״ל דהכי דאם נילף שן מרגל וצ״ל במה הצד דבור משום דאיכא למיפרך מה לרגל שכן הזיקו מצוי וצ״ל בור יוכיח דאפי׳ אש וקרן יוכיח לפי מ״ש רש״י ז״ל לקמן דאש וקרן הו״ל בין הראוי לה בין שאינו ראוי משא״כ בשן אפ״ה ל״ל שיפטרו בו את הכלים דלא גרע מאבנו ומשאו לרב דס״ל משורו למדנו והדרי׳ לרגל דדמי ליה לחייב כלים וצ״ל קרא איצטרך לפטור ברה״ר אף כיון דאמרי׳ לדדמי ליה ממילא הוי פוטרים ברה״ר בשן כמו ברגל • היינו לענין כלים דילפי׳ מרגל אבל בעלי חיים שניזוקי׳ ברגל דאיכא למילף מבור ה״א דחייב ברה״ר ואיצטריך קרא למיפטר ברה״ר • ובזה מתורץ מה שהקשה לעיל דמה ראית לפטור בעלי חיים ברה״ר גבי רגל כיון דאיכא למילף בע״ח מבור ולפמ״ש הוא מוכח מדאיצטרך שן ולא ילפי׳ מרגל ועי״כ איצטרך קרא להכי • ולפי״ז ממילא מתורץ דהא דקאמר דומי׳ דרגל • היינו דילפי׳ בלא מכלי׳ קרנא בשן בק״ו מרגל דאין סברא להזיקו וכ״ת מה לרגל שכן הזיקו מצוי בור יוכיח ואפ״ה פטר בו כלים דהדרי׳ לדין רגל משום רדמיא לרגל והיינו דקאמר דומי׳ דרגל ודו״ק:

ולפי״ז י״ל בפשיטות כמי דאיצטרך קרא לחיוב היכא דאזיל ממילא גבי רגל גופי׳ ויליף שן מיני׳ לכולי׳ מלתא אלא דהש״ס קאמר לפי מאי דמפרש בברייתא וביער זו השן הרי דכתה התורה לשון וביער דמשמע שן ואי לא אתי רק לאזיל ממילא ה״ל לכתוב לשון אחר וכיון דמלינו לשון וביער גבי השן א״כ אמרי׳ דכוונת הפסוק לאשמעי׳ שן והיינו ע״כ לפטור ברה״ר ודו״ק:

שם בגמרא ולכתוב רחמנא ושילח יש להקשות הו״ל להקדים קושי׳ זו על הברייתא מיד • ונראה דהא דפסיקא לי׳ לאוקמי קרא בשן דחי׳ דאינו פשטא דקרא כדאיתא ברפ״ב דאתי מדרשא היינו משום דילפי׳ בסמוך דהא דקאמר דומי׳ דחי׳ הייט דילפי׳ במה הצד שן מרגל דדמי לי׳ • קשה מ״ל שן לגמרי • וצ״ל לפטור דלא נילף מבור וקרן לחייב ברה״ר • והיינו ע״כ שן דחי׳ • דהא בבור אינו אלא בבע״ח שנפלו בו וה״כ דל״ל לפטור בבע״ח • וע״ז מקשה שפיר כיון דעיקר קרא לפטור בבע״ח הא זה נשמע מושלח • א״כ נראה דאף שכ׳ לעיל דהא דקאמר לקמן שן ורגל לפטור ברה״ר היינו דלא יליף שן מרגל דהוי ילפי׳ אפי׳ כלים וטמון מדדמי לי׳ מ״מ עיקר קרא לא מייתרא דאיצטרך לאזיל ממילא • מיהו מדכתב רחמנא לשון וביער דמשמע שן ולא ילפי׳ מרגל ע״כ לפטור ברה״ר קאתי א״כ י״ל למאי דמשני דה״א ה״מ שלא שלוחא דעכ״פ לריך וביער א״ל לדחוקי דקאי דווקא על שן דחי׳ ושפיר הוצרך התנא להביא ראי׳ על וביער דהוא שן דמן הסתם לא מוקמי על שן דחי׳ ועיקר קרא וביער על אזיל ממילא • וממילא מתורץ קושי׳ התוס׳ בד״ס איצטרך וכו״ • ובזה כ״ל לפרש הסוגי׳ דרפ״ב דף י״ז ע״ב א״ל רבינא וכו׳ אלא מעתה סיפא וכו׳ א״ר אשי תנא שן דחי׳ וכו׳ יש לדקדק מאי אלא מעתה דקאמר דהא קושי׳ זו איכה שייך לדלעיל • ונראה דרבינא ידע מזה דשן דחי׳ והוה סבר הא דהקדים לשן דחי׳ היינו משום דושלח הייט כולל שן ורגל והיינו שן דחי׳ כמ״ש התוס׳ בשן בהמו׳ אשלח בס וביער הייט לאזיל ממילא וא״כ שן דבהמות הוי תולדה דאינו מפורש בקרא אלא שן דחי׳ אבל נראה לפרש הא דקאמר תנא אבות ותנא תולדו׳ פירש״י דחוק דהא אינו מפורש במתני׳ שהזיקה בגופה אלא דנראה דכמו שכתבו התוס׳ דטינפה פירות הוי תולדה אף דהוא בכלל לא מכליא קרנא דאתי מהיקשא ה״כ אזיל ממילא הוי תולדה דרגל וזהו דקתני תולדה שבהמה מועדת נהלך ר״ל להלך מעלמה ולפי״ז נ״ל הא דאזלא ממילא לא מיפרשא אלא דאתי מהיקשא וא״כ שפיר מקשה אלא מעתה דא״א לומר דעיקר דשן מושלח אתי וביער לאזלי ממילא דא״כ הו״ל אב אלא ע״כ דעיקר וביער הייט שן כדכתיב כאשר יבער א״כ הו״ל להקדים שן דבהמה דהא שן דחי׳ לא נפקא אלא

מדרשא

חדושי
רבי עקיבא איגר
בבא קמא

דף ב' ע"א מתני' לפי הרי הפסד כהרי המפעה, וק"ק לשמואל דלמר מפעה זה הפן ע"כ ק' מתני' למה לי לכתב פן הא מרגל נפקא הא לפי מייתר קרא למושלח תרווייהו משמע כדליתא ג' פ' ובייר מיניטרין לגזלן ממילא. ועי"ג. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד].

תוד"ה ולפי כו' מדלפי תשיב לה כו', לקמן י' ע"ח.

בא"ד והא דלמרין כו'. לקמן ג' ע"ב.

בא"ד דעונשין ממון מן הדין כו'. עיין לקמן דף ד' ע"ב תוד"ה ועדיים. ועיין ברש"י חגיגה י"ח ע"ב ד"ה לפמו.

בא"ד וכמכילתין תניא, וכן עוד במכילתא פרשת משפטים בפסוק וטבחו או מכרו אם על הטבימה תשיב על המכירה לפי כל שכן אלא שאין עונשין מן הדין.

ע"ב. גמ' דברי תורה מדברי קבלה. עי' חולין קל"ז פ' תוד"ה תמי'.

רש"י ד"ה אימת כולה מועדת ומשלם נ"ש, ויש להקשות אמאי לא נקט חייב כופר, ולמ"ד מיבעי כופר נמי מ"מ כמועד חייב כופר משלם, וי"ל דמהיכי תיתי מי מתלוסה דיו כתלוסה ומי משן ורגל למ"ד לקמן מ"ח דליכא כופר ברגל אין לחייב ומשום הכי פירש לענין נזק. וק"ל. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד].

שם רש"י ד"ה כחייב כי יגח כו' אית לי' מזלא. עי' שבת נ"ג ע"ב ברש"י ד"ה מזלא.

שם ד"ה ולפי תורתיה קמ"ל וכו' ומועד להרוג את האדם משכחת לה וכו'. יש לעיין מי הכריח לרש"י זה לתוקמי דוקא במועד להרוג ולא בפשוטו במועד ליגח אדם להזיקו. וכן בהיפוך מועד לכתב לפי שהוא מועד לאדם ואם נגח אדם והזיקו משלם רק מלי נזק, ואפילו לר' עקיבא דאם באדם משלם נזק שלם נ"מ לענין דמשלם מגופו.

בא"ד כשלא עמד בדין, לקמן דף (ה) [מ"ח] ע"ח.

תוד"ה אבל במחוברת כו' אבל למ"ד קנסא כו', ואפשר דהך מ"ד דסבר בחזקת שימור קיימא היינו בחלוסה וכיון דמליגו בחלוסה דהוי קנס אף במחוברת הוי קנס, דמ"ש לפ' חלוק כמ"ש תוס' לק' כ"ד פ' ד"ה השתא, וכולם ממון לפי מאי לימיר דהא בחלוסה בשעת הוי"ל לפטור הכל ואמאי ליהוי ממון, ועוד די"ל דבמחוברת מספקא לי' אי בחזקת שימור קיימא, ואי לפי כתב רחמנא הוי"מ למיטעי דלפי בחזקת שימור קיימי וכולה מועדת, והשתא דכתב רחמנא לחרין דגלי לן דבחזקת שימור קיימי, וק"ל דאי לפי הוי כחייב ממחוברת הוה ליתיא דוקא לקרן מחוברת לגזק שלם וק"ל. [ד"ז נכתב ע"י תלמיד].

תוד"ה ומלשון פגע תורתיה וכו' וה"ר מנחם פי' וכו', ממהני דמהיכא תיתי להמציא סברות הפוכות להא לר"ז שם מסתמא מועד לאדם הוי מועד לבהמה ואפ"ה חזרה דבהמה הוי חזרה וגמר רק מועד לאדם, ולר"פ דמסתמא לפי הוי מועד לבהמה ורק מכח דמייעד גם לבהמה נעשה מועד לבהמה מכל שכן דמהני חזרה דבהמה להיות תם לבהמה, וכיון דבאמת די בחילוסן קמע מהיכא תיתי להמציא פלוגתא זו בין ר"ז לר"פ ובסברות הפוכות, ואי דלמיקא להו חילוסן פ' לישנא דמלמודא לא משמע כן, דמועד לאדם דמוק לפרש ע"י לילוף חמור גמל ומ"ל דסוגיין חזיל גם לר"פ כיון דקיימינן השתא לפרש דברי ר"פ דמולדותיהם לאו כיוצא בהן, עדיין תקצי היא גופא על סתמא דגמרא מנ"ל להמציא פלוגתא זו הא הקרא אפשר לחרץ לענין לילוף אדם לב' מיני אחריס. ועי"ג. [ועי' מש"כ רבינו בדף ל"ו.]

דף ג' ע"א. הא לאו הכי אמאי מוקמית לה אי קרן כחייב אי שן כחייב מיניטרין וכו'. וקשה לי לתמאי פרכינן אי קרן כחייב, הא בתמת מזיק שלם מק"ו דמסכתין דר"ט מחייב קרן ברשות הניזק נזק שלם מק"ו ורבנן פליגי דתמרינן דיו, וכיון דליכא ק"ו ממילא אין לחייב קרן יותר ממלי נזק דכחייב בי' וזהו לפי התמת דושלם היינו רגל. אבל אי לאו הכי אפיר י"ל דושלם היינו קרן ובא הכתוב לומר דאם הוא בשדה אחר היינו ברשות הניזק לשלם נזק שלם, והיינו דושלו את כספו היינו ברה"ר. וי"ע. ואפשר לומר דע"כ מייתר ושלו את כספו ולא כספ אחר כדתמרינן לקמן דף כ"ו דלא ניליף אן ורגל בקל ומומר מקרן דלא לשלם רק מלי נזק ברה"ר ואם קרן ברשות הניזק חייב נזק שלם ליכא קל ומומר.

במקו"א כ' בזה"ל

תמהני הא י"ל דקרא אמי דקרן בשדה אחר משלם נ"ש אלא דלפי התמת דמירי כאן ורגל אין לנו רמי' לקרן דברשות ניזק לחייב נ"ש רק מכח ק"ו ותליא בר"ט (ורע"ק) [וחכמים] ולכ"ע משלם רק מגופו, אבל אלו לפ' הי' לימוד דמירי ברגל הייתי אומר בקרן ולחלק דברשות הניזק משלם נ"ש ומעליה, ועי"ג.

ובחור פ' השיב לי דמ"כ מייתר קרא דיחלון לאורויי דאף ברה"ר מלי נזק כדליתא בב"ק כ"ו ע"ח.

ס"ל כהא נמי ניחא לשלוחיו כי' לכם לפרעו בעדים. ותירצו דמכיבי תיחי יחוס לזה דלא אמר לכם ולא גילה את חזקם מאה ליכא למימר כי היא מילתא כי' לכם להיזכר, וס"ל בקידושי כסף יקשה כזה כלא השלוחין מחוייבין לפרוע את הכסף מטעם לתקוני שדרתיך ולא לטוותי, והוא יכול לטעון תנכי לא הוצרכתי לומר לכם לפי שהמקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין ע"כ תמם תתנו בעדים, רק להעדים (ס"פ) [אין פורעין בפני עדים מחריס כי] סוברים כי הם הן עדים.

וא"כ דברי הרמב"ם נכונים, דע"כ בקידושי כסף לאחר דתקון רבנן שבועת היסת נמי מיגו חיכא דיכול לומר מהדרינהו (למלוה) [למשלח], וכי תימא דבעי ליטבע הלא עתה יעידו עדות שקר וחמיר כמו שבועת שקר ואין לומר דסוברים דעוגעין הן ס"ל יפלמו כל הדמים. ודוק כי נכון הוא.

דף מ"ז ע"א המקדש בחלוה חיכא מקודשת. הרמב"ם פסק פ"ב מהלי אישות הלי י"ג המקדש בחלוה חיכא מקודשת, ובמכר פסק דקנה [פ"ז מהלי מכירה ה"ד], וע"ע מגמרא דשם מוכח דלא פליג.

ונ"ל, דהכא הכיא שמואל הקשה למ"ד שיעבודא דאורייתא [ב"ב קע"ב ע"ב] למה המקדש בחלוה חיכא מקודשת משום דחלוה להוצאה ניתנה ולא נתן לה כלום משום דבלי זה יכולה להוציא המעות, כה כל הנכסים משועבדים לו וכשיקדש אותה מוחל לה כל השעבודים, וע"כ הוא נותן לה שעבוד קרקעות. [עיין ש"ך חו"מ סי' ל"ט ס"ק מ"ט].

והנה להלאורה תליא זה אי חשה מקודשת בקרקע, דלחד דיעה [עיין ב"ש סי' כ"ז סק"ח] אין חשה מקודשת בקרקע, דהכה חיכא בגיטין ט' ע"ח ב"ר גי דרכיה שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים, והקשה בגמ' הא חיכא ממובר ומשני מילתא דחיתא בשטרות לא קחני כי ולבתר משני מילתא דחיתא בקידושין לא קחני, ומזה מוכח דאין חשה מקודשת בקרקע. אבן שאר פוסקים דחו סברא זו דמשה אין ראיה, דהתם חייבי בקידושי שטר יעויין ברשב"א [שם וברים קידושין] וברי"ן [ריש קידושין], וס"ל כדיעה שאין חשה מקודשת בקרקע לא קשה קושיא הנ"ל למה חיכא מקודשת בשעבוד קרקעות, וס"ל לפי"ז שורת הדין דמכר קנה במלוה משום שעבוד קרקעות, אף דבקידושין חיכא מקודשת משום מחובר מ"מ במכר קנה.

ואי"כ מתורץ דברי הרמב"ם, דהגמרא חזלה חליבא דרב דס"ל שעבודא לאו דאורייתא, דרב ושמואל לחמו תרוייהו [ב"ב שם] מלוה ט"פ חיכא גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות, מאי טעמא שעבודא לאו דאורייתא, וס"ל חליבא דרב לא ניחיכו לסברא לחין חשה מקודשת בקרקע דבלא"ה לא קשה קושיא הנ"ל דהא ליח ליה שעבוד קרקעות, ואין נותן לה רק המעות והמעות להוצאה ניתנה, ובענין זה קידושין ומכר שוין, אבל הרמב"ם פסק [פי"ח ממלוה ולוה ה"ד] שעבודא דאורייתא, לכן אף לבענין מעות שוין כי היכי לבענין קידושין להוצאה ניתנה ה"נ לבענין מכר, אבל לבענין שעבוד קרקעות חלוקין, לבענין קידושין לא מכני ולבענין מכר מכני, ודו"ק.

מסכת בבא קמא

דף ב' ע"א בכרי הבור. וקשה הא בור מכולהו לא חתי, דמה להבך שכן ממונו, דלא כשאר דכתב רחמנא בור לחריגן בחידוש הוא דשמעך מכתוב כחילו הן בדשותו דחל"ל לא לחייב כדחמר רבי חלעזר לקמן (כ"ט :), ולע"ג *.

* לכאורה יש להקשות עוד יותר על מש"כ הרשב"א (ב :) דהא דאמרו במכילתא כי יפתה איש בור וכו' ללמדך שאין עונשין מן הדין — וכמו שהביאו בתוס' ד"ה ולא — דלא אמרו כן אלא בנזקי בור מפני שהוא חידוש לפי שאין דרכו לילך ולהזיק ועוד שאינו שלו ואפ"ה עשאו הכתוב כשלו ועוד שהניזק בא לרשות המזיק, ואין עונשין מן הדין כזה שאין לך בו אלא חידושו, אבל שאר נזיקין שממונו הולך ומזיק עונשין בהן מן הדין עכ"ד, ומעתה תקשי דהא במשנה מוכח דגם

פרק ראשון

דף ב׳ עמוד א׳: ארבעה מצות. כתב רשב״ם כאן דלא תני ״כן״, לרמוז דהיכא שוד ושתי למעוטי חיק, אלא דקשיא לי׳ ד׳ מחוסרי כפרה דליכא חד מינייהו דלא תני כאן ע״ש. ומהתימה דנעלמה ממנו סוגי׳ דרים מס׳ כריתות [ג׳ ע״ב] דסם מצוחר דד׳ מחוסרי כפרה למיעוטי גר וזיר ע״ש, ומצוחר סם [מ׳ ע״ב רש״י ד״ה גר משוכב, ועיין תוס׳ ג׳ ע״ב ד״ה לאפוקי] דלא פליג ת״ק אהא דגר בציקור הדין ע״ש.

לא הרי כשור כהרי המשבר. ירושלמי, משום דכל חיוב לא הרי, הוא רק משום יגדיל תורה [וכתוס׳ ג׳ ע״ב ד״ה ולא זב, כ׳ ע״ב ד״ה להלכותיהן], דהרי בלא״ה [כיון] דלא שוו בסברותיהן, נמי לא שוו בהלכותיהן, לגבי משור ומצבה דהיינו רגל ושן לשמואל [להלן ג׳ ע״ב] דקיי״ל כוותי׳ בדיני א), שהם שוו ממש לכל הלכותיהם, ושפיר הוה אתי חד מהברי לומי שלא שוו בסברותיהם שזו הזיקו מלוי וזו יש בהאי להזיקה, ואם כן הך לא הרי הוא דוקא, ולא משום יגדיל תורה, ע״כ הקדימו תחלה, ותיובי דהך תני חיוך משום יגדיל תורה. ות״ש דמפרש לחיוך [עי׳ תוד״ה ולא זב], משום דס״ל דבסברת חין לחלק, ולא הרי דקתמר משום הלכותיהן שזה פטור בר״ה וזה פטור בו כליס וזה פטור בו עמון, ולא הוה ידעינן להגדיל תורה, לכן הוצרך לפרש שגם בסברותיהם תלוקין, משא״כ משור ומצבה שהוו בכל דיניהם ועל כרחך נדע דלא הרי זה כזה בסברת קמתי, וקל למילף הסברת המחלקת ביניהם, ומש״ה לא הוצרך לפרש כגלע״ד.

ולא זה וזה שוה בהן רוח חיים. כ׳ תוס׳ דה׳ אין עונשין [ממון] מן הדין כמצוחר בגמרא, ותי׳ דתנא דידן ס״ל עונשין ממון מה״ט, ועיין מ״ש תוס׳ לקמן ד׳ ע״ב ד״ה ועדיס זוממין, ומ״ש ע״ב ד״ה על הכרייה וכו׳. ולגלע״ג דגמרא פ׳ משפטים רים פ׳ שור דקאמר לילף שור משור שזה ממונו וזה ממונו, ותי שזה דרכו לילך ולהזיק, ושוב תמ״ז דקאמר למה [כתיב] כי יפתח וכי יכרה, לומר שאין עונשין ממון מה״ד, וש״מ דקאי קושית תוס׳ חיך לגה למילף שור משור דה״ט אין עונשין ממון מה״ד. ולתיובי לרשב״ם לקמן בגמרא [ג׳ ע״ב ד״ה תנא] שכתב לחלק דשפיר טעמא עונשין מה״ד, מ״מ נשור דחדוש הוא שאינו ברשותו ושמו כאלו הוא ברשותו ואין עונשין מן הדין דאין לך בו אלא חדושו. וכתב תימה לי אי ס״ל למילתא דכי דשור חדוש מ״ש מאי מחחיל לילף שור משור, וכי נוכל לילף שיהיה מה שאינו ברשותו כאלו הוא ברשותו, תמ״ש לי״ל למילתא דך ב). והנלע״ד מזה דאיה להסופרים דבגיטין אמ ומה מצינו עונשין מה״ד ג) דכיון שכתב שוים בכל לד אין כאן דין, ועונשין עליו, ודוקא בק״ו ומה הלד כיון שאין הלדדים שוים לשפילו שהוא חמור מחברו מ״מ כיון שלא נוכל לומר כיוצא בך ס״ל דין ואין עונשין, ועיין מזה בס׳ באר יעקב כלל ט״ז ועיין עוד שם כלל י״ט — וש״מ ת״ש, דבתחלה כשבא למילף משור וכוי ס״ד דאין שום לד לחלק ביניהם ס״ל בזין אם דאדם חייב על נזקי ממונו הוה שפיר עונשין מזה הדין, מש״ה הוצרך לאחדם דים שום פירכא, אבל כשבא למילף כריה מק״ו דשפיחה אמר אין עונשין מן הדין.

וראיתי בירושלמי [ריש פרקין] מפרש שור לקרנו, ומצבה לשינו ורגלו, דכמו שכתובים אן ורגל בפסוק ת׳ כן קבע במצבה בתיבה ת׳ ע״ת, ולפי״ז לא הרי מצבה כהרי שור, ר״ל לא הרי אן ורגל כהרי קרן, שכאן יש לו בהאי ורגל הזיקו מלוי משא״כ קרן. ולפ״ז [קשה] מ״ט תני לא הרי שור ומצבה ולא פירש כשה החלוק שביניהם, ולא שייך תירוץ תוס׳ [ד״ה ולא זה] דבאד מאד קל למצוא החלוק שביניהם, דהרי כשאתא לא שייך, להרי קרן חלוק בהלכותיו מאן ורגל כמצוחר, ובפני משה לא הרגיש בזה, ול״ע קלח.

או לאו כיוצא בהן. מוש״כ במשבש״ך הקשה, תפשוט דכיוצא בהן, דאל״כ מאי קאמר לא הרי וכו׳, פי׳ לכתוב חדא ולימא לידך מינה, ז״ל דאי לא הוה כתיב בהדיא אז הוה תולדה ולא הוה כיוצא בחבות, תע״כ פשיטא למתני דתולדותיהן כיוצא בהן. וי״ל לפמ״ש הרי״ף והרא״ש [בשמעתין] דאין הכומה שלא יהיה תולדותיהם כיוצא בהן שלא להתחייב כלל, אלא שיהיה חלוק מהחבות בפרטי הלכותיהם ע״ש, לק״מ, דהרי כשאמר לא הרי דמתני׳ הומ״ל משום חלוק הלכותיהם הצריך לכתוב בגל כל ג׳, אלא משום יגדיל תורה הצריך לאחר סברת

א) הרמב״ם והרש״ב פירשו סתמא דמתני׳ כשמואל. אך רבינו חננאל שם כ׳ דקיי״ל כרב דסוגיין דשמעתין כותי׳, אמנם בדף ד׳ ע״א כ׳, דיש אומר דהלכה כשמואל.

ב) בגליון הש״ס כאן הביא מכילתא פ׳ משפטים: ״ובטבח או מכרו, אם על הטביחה חייב על המכירה לא כ״ש, אלא שאין עונשין מן הדין״. ומ״מ לק״מ מזה על הרשב״א, דכבר כ׳ בס׳ קהלת יעקב (תוספת דרבנן אות ל׳) בשם מוצל מאש סי׳ ק׳, דאף למ״ד דעונשין ממון מה״ד מ״מ בקנס אין עונשין מה״ד, וטביחה ומכירה קנס הוא. ובלא״ה י״ל, דחידושו של הרשב״א דבבור אין עונשין מה״ד כיון דחידוש הוא, מוסב גם על טביחה ומכירה דגם הוא חידוש הוא וכמבואר ברש״י כתובות (ל״ד ע״ב) ד״ה ור׳ מאיר עיי״ש.

ג) ראה ״כללי התלמוד״ (מס׳ שיירי כנה״ג שבסוף מס׳ ברכות בש״ס וילנא) בכללי קל וחומר, מה שהאריך בזה.

נחלת דוד

חדושי הלכות

בבא קמא

פרק ראשון

ב ע ז " ה אחל לרשום חידושים ממס' ב"ק מה שחנני ה' ויהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל.

דף ב במשנה ארבעה אבות נזיקין כו' עיין תוס' שם ד"ה ארבעה דהעלו דאית דוכתא דתני הן ואית דוכתא דלא תני הן. ודברי התוס' במס' ר"ה המה סותרים לדברי התוס' דהכא דהתם אסקו התוס' דבכל דוכתי צריך למיתני הן רק הכא לא תני משום דקאי אלא הרי. ודבריהם אינם מובנים דאכתי לא תירצו כלום ממחוסרי כפרה אמאי לא תני התם הן ולולי דבריהם היה נלפענ"ד ליתן טעם אמאי דלא תני הכא ובמחוסרי כפרה הן והוא דלא שייך למיתני הן רק היכא דמחולקים בדיניהם ובהלכותיהן ולא יתאחדו רק בשיתוף השם לבד כמו ד' שומרים הם דמפרש במתניתין גופי' שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם הכל נושא שכר והשוכר כו' לזה אמר ד' שומרים הן פי' ד' שומרים הן שדיניהם חלוקין זה מזה וכמו דמפרש והולך ש"ח וכו' וכיון דאינם שווין רק בקריאת השם לבד לזה תיכף ששנה ד' שומרים תני הן כאילו יאמר בזה המה שווים שקריאת שם שומרים שייך בכולן אבל בדיניהן המה נפרדים זה מזה וכן ג' בתים הן ג' אילנות הן ג' פגימות הן ד' ראשי שנים הן בכולן אין דינו של זה כדינו של זה דזה ר"ה למלכים וזה לשמיטין וכו' וכן גבי פגימות דפגימת אוזן בבכור הוא לענין לשחטו במדינה ופגימת עצם בפסח לעבור בלאו דעצם לא תשברו ופגימת סכין לנבל הבהמה בשחיטתו וכן בבתים ואילנות מפרש ג"כ במתני' התחלקות דיניהם זה מזה וכן במס' כלים פרק כ"ד בכולה פירקין תני הן עיי"ש דוק ותשכח בכל הנך דוכתי דמייתי התוס' במס' ר"ה דתני הן ותמצא כן משא"כ במחוסרי כפרה כיון דאין חילוק בדיניהם והמה שוין זל"ז מכל צד לא שייך למיתני כלל הן וכן הכא גבי ד' אבות נזיקין אף דבאמת המה חלוקין בהלכותיהן מ"מ במתני' לא נחית להכי דהא תני במתניתין לא הרי וכו' ובגמ' מסיק בכולהו כי שדית בור ביניהו כו' אתו כולהן וכו' רק דאיצטריכו להלכותיהן וא"כ במתני' דתני לא הרי לא נחית עדיין לחילוק הלכותיהן רק דתופס המשנה (משום יגדיל תורה ויאדיר כמ"ש התוס') עתה כאילו המה שוין בהלכותיהן ולכך לא תני הן כמו במחוסרי כפרה והך לא הרי דתני אינו חילוק דינים רק חומרות בסברא ובדינם נקט במתניתין כאילו הם שווים ולזה לא שייך למיתני הן כן נראה קצת ליתן טעם ע"ז וק"ל:

שם בגמ' תולדותיהן כיוצא בהן או לאו כיוצא בהן גבי שבת כו' גבי טומאה כו' הכא מאי. עיין ברי"ף דכתב כיון דמצינו חילוק בתשלומין לענין תם ומועד לכך נסתפק לו ועיין בראי"ש דביאר דבריו דאם לא מצינו חילוק בתשלומי נזקין לא היה מסתפק הגמ' דמהיכא תיתי לחלק ביניהם כיון שדומים להן בכל צד. ולכאורה אינו מובן דמשמעות הגמ' דעיקר האיבעי' הוא משום דגבי שבת הוא כיוצא בהן וגבי טומאה לאו כיוצא בהן ולכך קמיבעי' לי' הכא מאי וכמו שפי' רש"י להדיא כן ונראה לומר דסברת הרא"ש דזה אינו נכנס בגדר הספק אי לדמויי לשבת או לטומאה

חדושי

רבנו מאיר שמחה

מסכת בבא קמא

ה' ע"ב מה לכולהו שכן מועדין מתחילתן. פירוש דמוכיח סברת התורה דההיזק הבאה בנגיחה היא קילא טובא, דעל כל הנזיקין הבאין משום ממונו חייבה התורה בפעם הראשון, ועל נזקי השור חילקה התורה שבג' פעמים לא משלם דאכתי לא הי' צריך להזהר הבעה"ב שלא יזיק בכונה במידי דאינו נהנה, ולמידי דלאו אורחיה, אף למ"ד פלגא נזקא קנסא, מ"מ לא רחם עליה רחמנא לחנם, אם לא דמידי דלא סליק אדעתיה דאינש הוא דלזהר ממידי דלאו אורחיה, א"כ הרי רואין אנו סברת רחמנא דקיל, א"כ בודאי צריך רחמנא לכתוב העדאה שלו, ופשוט.

אך לר' טרפון דסובר דבחצר הניזק משלם נ"ש א"כ החמירה התורה בו בר"ה דבכל מקום דאינהו חייב איהו נמי חייב, רק דאדרבא החמירה התורה משום דאיהו מזיק גדול כל כך שיזיק בכונה למידי דלא נהנה, אף ברשות הרבים אין רשות למזיק גדול כזה, והיה לו לבעה"ב לשומרו, א"כ למה כתבה התורה אותו דחזינא סברת רחמנא דחמיר טפי. אך רבי טרפון גופיה סובר ברשות ניזק מגופו משלם, כדאמר רבא לקמן (י"ח:) אך טעמא משום דאמרינן דיו עיי"ש. אבל להגי אמוראי לקמן (כ"ה.) דסברו דחד תנא לא דריש דיו אף היכי דמיפרך קו"ח משלם מן העליה כשן ורגל, ובבבא מציעא (צ"ה.) אמר הניחא למ"ד כו' אלא למאן דלית ליה דיו כו', אע"ג דלא מיפרך קו"ח עיי"ש בתוס' (ד"ה הניחא), וזה כוונתו גם הכא לאינך אמוראי, ודוק ומחוור למבין. וראיתי אח"כ בעה"י שכוונתי קצת להמאירי בש"מ עיי"ש.

ז' ע"א וכ"ת קסבר רע"ק בעל חוב שקיל בעידית כנזקין איכא למיפרך מה לבע"ח שכן יפה כחו בנזקין תאמר בהקדש שכן הורע כחו בנזקין. קצת קשה הא רע"ק סבר בפרק המקבל (ב"מ קי"ד.) מסדרין לבעל חוב ויליף גז"ש מיכה מיכה מהקדש ואין גז"ש למחצה, וא"כ נילף מיכה מיכה גם דהקדש גובה מעידית כמו בעל חוב. אולם לק"מ דכיון דמיכה מיכה יליף הוא רק לטובתו של הבע"ח דמסדרין ליה וכי"ב, אבל לריעותא לא שייך לאלופי גז"ש דמיכה מיכה, דמשום דמך הוא אקולי אקיל רחמנא עליה, וכי"ב נמצא הרבה בש"ס וכן כתבו תוספות בקדושין (ג':) סד"ה ואשה בפחות מש"פ לא מקניא.

ט' ע"א תוס' סד"ה משהחזיק בה, וא"ת ולימא ליה שקול ארעא בזוזך. פירוש סברתם, דהכא לא קיבל מאתם מעות רק קרקע, מצי לסלק ליה קרקע, ודוקא בע"ח או לוקח שמקחו טעות דיהיב זוזי ופשוט, ועיין הגהת הגר"א ועיין תוספות לקמן (מ"ג.) ד"ה ולרב נחמן, ודוק.

י' ע"א אחר שניהם לנזקין. הנה בשיטה מקובצת הביא לקמן (נ':) פלוגתת קדמאי בשור שנפל לבור ט' והוזק שנשבר רגלו ומת, מי אמרינן דמשלם נזיקין או לא עיי"ש דעת המאירי דפטור. וטעמו פשוט דכיון דקים לן דלא הוה כאן הבלא למיתה רק מת במקרה, א"כ אין לנו לחייבו בנזיקין שלו דאימר הוזק שלא מן הבור רק במקרה לא מסיבת הבלא דבור. ולפ"ז אמינא פשוט דהיכי דחפר הראשון ט' והשלים לעשרה דשניהן חייבין בנזיקין [לרבי] אף אם מת מתוך ההיזק שנשבר רגלו משלם דמי רגל,